

إدارة أوقاف
صالح عبد العزيز الراجحي

የእምነት መሠረቶች ትንታኔ (ኦርቲዮፊክ ኢሞን)

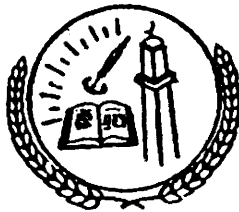
ጅኸ: መ-ከመድ ቢን ሳልሕ ቢን ዑሳይሚን
ተርጓሚው መ-ከመድ ጀማል መ-ኸታር
አሳታሚ እስላማዊ ዳዕዋና ዕውቀት ማህበር

مطبعة دار طيبة - الرياض - ت: ٤٢٨٣٨٤٠

የእምነት መሠረቶች ትንታኔ

ሸይክ ሙሐመድ ብን ሷሊሕ ብን
አል-ዑሰይሚን

ተርጓሚ - ሙሐመድ ጀማል ሙከታር

አሳታሚ

እስላማዊ ናዕፕና ዕውቀት ግህበር

አዲስ አበባ ህዳር 1985

—ብቶ በህግ የተጠበቀ ነው—
(All Rights Reserved)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ምሥጋና ለአላህ ይግባ። እናመሰግናለን። ረድኤት ከርሱ እንለምናለን። ምሕረቱንም እንጠዳቀዋለን። ወደርሱ ንስሐ እንገባለን። ከነፍሳችን ከፋቶችና ከመጥፎ ሥራዎቻችንም በአላህ እንጠበቃለን። አላህ ቅኑን መንገድ የመራው ሰው የሚያጠመው የለም፤ ያጠመመውንም የሚያቀናው የለም። አጋር ከሌለው አንድ አላህ በስተቀር ሌላ አምላክ አለመኖሩን እመሰክራለሁ። ሙሐመድም መልክተኛው መሆናቸውን እመሰክራለሁ። በእነዛቸው የታጀበ የአላህ እገነትና ሠላም ለገቢዩ ለቤተሰባቸው ለባል ደረቦቻቸውና በቅንነት ለተከተሏቸው ሁሉ ይደረስ።

የተውሐድ ዕውቀት ከዕውቀቶች ሁሉ የላቀና የተከበረ፣ ከሁሉም ይበልጥ ሊቀስሙት የሚገባ ዕውቀት ነው። ስለሀያሉ አላህ ስለሰሞቹ፣ ስለባህሪያቱና በፍጡራን አገልጋዮቹ ላይ ስላለው መብቱ የሚያስተምር ዕውቀት ነውና።

ወደ ሀያሉ አላህ የሚወስደው የእምነት ጉዳይ መክፈቻ ቁልፍና የሕገጋቱም መሠረት ነው ተውሐድ። በዚህ ምክንያትም ከአላህ ወደ ሰው ልጆች የተላኩ ነቢያት በሙሉ በአንድ ቃል ለዚህ ተውሐድ ጥሪ አደርገዋል። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ وما أرسلنا من قبلك من رسول إلا نوحي إليه أنه لا إله إلا أنا فاعبدون ﴾ الأنبياء: ٢٥

« ከእነተ በፊትም እነሆ ከኔ ሌላ አምላክ የለምና ተገዙኝ፣ በግለት ወደርሱ የምናወርድለት ቢኾን እንደ ከሙልክተኛ አንድንም አልላክንም። »¹

1 አል-አንቢያ /21/ : 25

አላህ (ሱ.ወ) አንድ መሆኑን ለራሱ መስከረል። መላእክቱም ሊቃውንትም እንደዚሁ ለአንድነቱ ምስክርነት ሰጥተዋል። ይህንን በግስመልክት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿شهد الله أنه لا إله إلا هو، والملائكة وأولو العلم قائما
بالقسط لا إله إلا هو العزيز الحكيم﴾ آل عمران: ١٨

«አላህ ፣ በግስተካክል የቀመ (አስተናባሪ) ሊኾን፣ ከእርሱ በስተቀር ሌላ እምላክ የሌለ መኾኑን መሰክረ፣ መላእክተኛና የዕውቀት ባለቤተኛም (እንደዚሁ መስከረ)፣ ከርሱ በስተቀር ሌላ እምላክ የለም፣ አሸናፊው ጥበበኛው ነው።»²

የተውሐድ አስፈላጊነት እስከዚህ የላቀ ደረጃ ያለው እስከሆነ ድረስም፣ እያንዳንዱ መስሊም ተውሐድን ለመግርና ለግስተግር፣ በጥልቀት አስተንትኖ ለመረዳትና ለግመን ትኩረት ሊሰጠው ይገባል። አንድ መስሊም ሃይማኖቱን በጤነኛ መሠረት ላይ ለመገንባት፣ አስተማማኝና አርኪ እምነት ኖሮት በእምነቱ ፍረና በግልጽነት ውጤት ለመደሰት የተውሐድ ዕውቀት በጥልቀት ሊኖረው ይገባል።

የእስላም ሃይማኖት

የእስላም ሃይማኖት አላህ (ሱ.ወ) መሐመድን (ሱ.ዐ.ወ) የላከበት፣ ሃይማኖቶችን ሁሉ ያጠቃለለበትና ለአገልጋዮቹ ያግለበት፣ ጸጋውን ለሰዎች ያትረፈረፈበት ሃይማኖት ነው። ለሃይማኖትነት የወደደላቸውና ከርሱ በስተቀር ሌላ ሃይማኖት እርሱ ዘንድ ተቀባይ የማይሆን ሃይማኖት

2 ለሊ-ጊዮሬት/3/፡ 18

ነው የእስላም ሃይማኖት። ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) የነቢያት መደምደሚያ መሆኗና ቸውን በግስመልክት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ ما كان محمد أباً أحد من رجالكم ولكن رسول الله وخاتم النبيين ﴾ الأحزاب: ٤٠

« ሙሐመድ! ከወንዶቻችሁ የአንድም ሰው አባት አይደለም፤ ገን የአላህ መልክተኛና የነቢያት መደምደሚያ ነው። ... »³

እስላም የተሟላውና አላህ ዘንድ የተወደደ ተቀባይነት ያለው ብቸኛ ሃይማኖት መሆኑን እስመልክተም አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ اليوم أكملت لكم دينكم وأتممت عليكم نعمتى ورضيت لكم الاسلام ديناً ﴾ المائدة: ٣

﴿ إن الدين عند الله الاسلام ﴾ آل عمران: ١٩

﴿ ومن يبتغ غير الاسلام ديناً فلن يقبل منه وهو فى الآخرة من الخاسرين ﴾ آل عمران: ٨٥

« ዛሬ ሃይማኖታችሁን ለናንተ ጥላሁላችሁ። ጸጋዬንም በናንተ ላይ ረጸምኩ። ለእናንተም እስላምን ከሃይማኖት በኩል ወደድኩ። ... »⁴

« አላህ ዘንድ (የተወደደ) ሃይማኖት እስላም ብቻ ነው። ... »⁵

« ከእስላም ሌላ ሃይማኖትን የግረገረ ሰው፣ ፈጽሞ ከርሱ ተቀባይ የለውም፤ እርሱም በመጨረሻይቱ ሃላም ከከላሪዎቹ ነው። »⁶

- 3 AA-AA49 / 33/ 40
- 4 AA-ጥለላህ / 5/ 3
- 5 AA-ጊምራገ/ 3/ 19
- 6 AA-ጊምራገ/ 3/ 85

የሰው ልጆች በመላ በእስላም ሃይማኖት አግባብነት እንዲገዙት ለላህ (ሱ.ወ) ግዴታ አድርጉ ደንግጓል። ይህንኑ በግስመልክት ለላህ (ሱ.ወ) ለንቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ قل يا أيها الناس إني رسول الله إليكم جميعا الذي له ملك السماوات والأرض لا إله إلا هو يحيى ويميت، فأمنوا بالله ورسوله النبي الأمي الذي يؤمن بالله وكلماته، واتبعوه لعلكم تهتدون ﴾ الأعراف: ١٥٨

« (ሙሐመድ ሆይ!) በላቸው:- እላንተ ሰዎች ሆይ! ፤ኔ ወደኛንተ ወደ ሁላችሁም የእላህ መልክተኛ ነኝ፤ (እርሱም) ያ የሰግኛትና የምድር ንግሥና ለርሱ ብቻ የሆነ ነው፤ እርሱ እንጂ ሌላ እምላክ የለም፤ ሕያው ያደርጋል፤ ይገድላልም፤ በእላህ፡ በቢያም በእላህና በቃላቶቹ በግሪያምነው የግይጽኛ የግያ ነብ ነቢይ በሆነው መልክተኛው እመኑ፤ ቅንንም መንገድ ትመሩ በገድ ተከተ ሉት።»⁷

እርሱ ሁረይራን በመጥቀስ ሙስሊም በዘገቡት ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል:-

(والذي نفس محمد بيده لا يسمع بى أحد من هذه الأمة يهودى ولا نصرانى ثم يموت ولم يؤمن بالذى أرسلت به إلا كان من أصحاب النار)

« ነፍሱ በእጅ በሆነች (እላህ) እምላላሁ፡ ከቢህ ሕዝብ ውስጥ አይሁዳዊም ይሁን ክርስትያን ስለኔ (ስለጥሪዩ) ሰምቶ፡ በተላኩበት እምነት ሳያምን የሞተ ግንኛውም ሰው ከእላት ጓዶች (እገዱ) ይሆናል።»

7 እል- ኦሪፋ /7/: 158

በነቢዩ ግመን ግለት ነቢዩ ያስተግሩትን ከልብ እምና ግረጋገጥ መቀበልና መታዘዝ ነው እንጂ እውነት ነው ብሎ መናገር ብቻ አይደለም። በዚህ ምክንያት የነቢዩ (ሱ.ዐ.ወ) አጉት የነበሩት አቡ ጧሊብ፣ ነቢዩ የተናገሩትን ሁሉ እውነት ነው ብሎ ከመናገራቸውና ሃይማኖቱ ከሁሉም ሃይማኖት በላይ መሆኑን ከመመስከራቸውም ጋር በነቢዩ አግኝ አልነበሩም።

እስላማዊው ሃይማኖት ቀደም ሲል በነበሩት መለኮታዊ ሃይማኖቶች ውስጥ የተጠቃለሉትን ጠቃሚ ነገሮች ሙሉ በሙሉ ያካተተ ከመሆኑም በላይ፣ በተጨማሪም ለሁሉም ዘመን ሥፍራና ሕዝብ ምቹና ጠቃሚ የመሆን ብልጫ አለው። አላህ (ሱ.ወ) ለመልክተኛው (ሱ.ዐ.ወ) እንዲህ ይላቸዋል፡-

﴿ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ﴾ المائدة : ٤٨

« ወደ እንተም መጽሐፉን ከበሬቱ ያለውን መጽሐፍ አረጋጋጭና በርሱ ላይ ተጠባባቂ ሲኾን በውነት አወረድን፤ ... » 8

እስላም ለሁሉም ዘመን አገርና ሕዝብ ተስማሚና አመቺ ነው ግለት በርሱ መመሪ 14 ተግንራዊ ግድረጉ በየትኛውም ዘመንና ሥፍራ የሕዝብን ጥቅም ከማስጠበቅ በስተቀር በፍጹም አይጻረርም ግለት ነው። ይህ ግለት ደግሞ አንዳንድ ሰዎች እንደሚረዱት እስላም ለሁሉም ዘመን ሥፍራና ሕዝብ ያጉበድዳል ግለት አይደለም።

እስላማዊ ሃይማኖት፣ በተገቢው መንገድና በትክክል አጥብቆ የያዘውን ሰው አላህ (ሱ.ወ) ሊያግዘውና ከሌላው በላይ ሊያደርገው ቃል የገባለት እውነተኛ ሃይማኖት ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ هو الذي أرسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون ﴾ الصف : ٩

﴿ وعد الله الذين آمنوا منكم، وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الأرض كما استخلف الذين من قبلهم، وليمكنن لهم دينهم الذي ارتضى لهم، وليبدلنهم من بعد خوفهم أمنا، يعبدونني لا يشركون بي شيئا، ومن كفر بعد ذلك فأولئك هم الفاسقون ﴾ البر: ٥٥

« እርሱ ያ እጋሪዎቹ ቢጠሉም ሙሉ ለሙሉ በመኖሪያ (መጽሐፍ) ፣ በውነተኛው ሃይማኖትም (በእስላም) ፣ ከሃይማኖት ሁሉ በላይ ይፋ ሊያደርገው የላከ፤ ነው። » 9

« አላህ እነዚያን ከናንተ ያመነትንና ሙሉ ለሙሉ ሥራዎችን የሠሩትን፣ እነዚያን ከነርሱ በፊት የነበሩትን እንደተካ በምድር ላይ በእርግጥ ሊተካቸው ለነሱም ያንን የወደደላቸውን ሃይማኖታቸውን ሊያደላርሱላቸው ከኖር ሃታቸውም በኋላ ጸጥታን ሊለውጥላቸው፣ ተስፋን ታል ስጥታቸዋል፤ በይዘትም የግንጋሩ ቸነው ይገዙቸዋል፤ ከዚያም በኋላ የካደ ሰው፣ እነዚያን እነሱ ለመጠየቅ ናቸው። » 10

እስላማዊው ሃይማኖት ዐቂዳና ሸሪዓ (እምነትና ድንጋጌ) ነው። በዐቂዳውም ሆነ በሸሪዓው የተገለጸ ነው።

1/ የአላህን ተውሒድ (አንድነት) ያስተምራል፤ ከሽርክ (ከግንጋራት) ይከለክላል።

2/ እውነት መናገርን ያሳል፤ ከውሸት ይከለክላል።

9 ለአ-ሰፍ /61/:9
10 ለአ- ኑር /24/: 55

3/ ፍትሕና እኩልነት እንዲሰፍን ያዛል፤ ግፍና ጭቆና ይከለክላል።¹¹

4/ ለታማኝነትና ለአደራ ጠባቂነት ያዛል፤ ከካዲነትና ከእምነት አጥፋ ይነት ይከለክላል።

5. ለቃል ኪዳን አከባሪነት ያዛል፤ ቃል አባይነትን ይከለክላል።

6. ለወላጆች መታዘዝና በጉዳድ ራሲነት ያዛል፤ እነሱን ግብቀየም ይከለክላል።

7. ዝምድና እንዲቀጥል ያዛል፤ ዝምድና ግድገጥን ይከለክላል።

8. ለመልካም ጉርብትና ያዛል፤ መጥፎ ጉርብትና ይከለክላል።

በአጠቃላይ አንጋገር እስላም በመልካም ሥነምግባራት ሁሉ ያዛል። ከመጥፎና ውዳቂ ባህርያት ሁሉ ይከለክላል።

በመልካም ተግባራት ሁሉ ያዛል፤ ከመጥፎ ተግባራት ሁሉ በጥብቅ ይከለክላል። ይህንን በግስመልክት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ إن الله يأمر بالعدل والاحسان، وإيتاء ذى القربى، وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى يعظكم لعلكم تذكرون ﴾ النحل: ٩٠

« አላህ በግስተካክል፣ በግላመርም፣ ለዝምድና ባለቤት በመስጠትም ያዛል፤ ከእስከረም፣ (ከግመንዘር)፣ ከግጥም ሃገር ሁሉ፣ ከመበደልም ይከለክላል፤ ትንክቡ ዘንድ ይገሥዳችኋል።»¹²

11 ፍትህ ግለት ተመላይ የሆኑ ነገሮችን ግስተካክል የተለያዩትን ግለሰቦች ነው። አንዳንድ ሰዎች የእሳዎ ሃይማኖት የእኩልነት ሃይማኖት ባለው ያለገደብ በልቅነት ሙሉ የግጥም ገይነት ልቅ እኩልነት አይደለም። በይዘታቸውና በተረጎሟቸው የግለሰብ ነገሮችን ግስተካክል እሳዎ ይዞት ያልሙግውና አድራጊው የግጥም ስገባት አይደለም እንጂ ፍትሕ አይደለም።

12 አል- ነጋል /16/: 90

የእስላም ማዕዘናት (አርካኑል እስላም)

የእስላም ማዕዘናት ግለት ሃይማኖቱ የታነጸባቸው የማዕዘን መሠረተኛ ግለት ነው። እነሱም ቀጥሎ በእብነ ዑመር አማካይነት በተላለፈው ነቢያዊ ሐዲስ ውስጥ የተመለከቱት አምስት ማዕዘናት ናቸው።

(بنی الاسلام على خمسة: على أن يوحد الله (وفى رواية) على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبده ورسوله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة وصيام رمضان والحج) متفق عليه

« እስላም የተገነባው በአምስት ነገሮች ላይ ነው፡- ከአላህ በስተቀር ሌላ አምላክ አለመኖሩንና ሙሐመድ የአላህ አገልጋይና መልክተኛው መኾናቸውን መመስከር፣ ደንቡን ጠብቆና አዘውትሮ ሶላት መስገድ፣ ዘካት መክፈል፣ የረመዳን (ወር) መጸምና ሐጅ ግድረግ ናቸው። »¹³

1- ከአላህ በስተቀር ሌላ አምላክ አለመኖሩንና ሙሐመድ አገልጋይና መልክተኛው መሆናቸውን መመስከር

ይህ ቃለ ምስክር በፍጹምነትና በቁርጠኝነት በልብ አምኖ በመቀበል በአገደበት የሚገለጽ ምስክርነት ነው። በእርግጠኛነቱና በቁርጠኝነቱ የአይን እማኝነት ያህል ምስክርነት ተብሏል። ይህ ቃለ ምስክርነት ሁለት ክፍሎች ቢኖሩትም - ለአላህ ተውሔድና ለሙሐመድ መልክተኛነት የተሰጠ ሁለት

13 ቡዳሪና ሙሴያ የዘገቡት ሐዲስ

ዓይነት ምስክርነት ቢሆንም- እንደ አንድ ማዕዘን ብቻ ይወሰዳል። ለዚህ ምክንያቱ አንድም ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የአላህን መልክት የሚያስተላልፉ በመሆናቸው እርሳቸው የአላህ አገልጋይና መልክተኛው መሆናቸውን መመስከር፣ ከአላህ በስተቀር ሌላ አምላክ እንደሌለ በማረጋገጥ የተሰጠውን ቃለ ምስክርነት የሚያሟላ በመሆኑ ነው። ወይ ደግሞ ሁለቱ ቃለ ምስክርነት ሥራዎች አላህ ዘንድ ትክክለኛ ሆነው እንዲገኙና ተቀባይነት እንዲኖራቸው ለማድረግ ዋነኛው መሠረት በመሆናቸው ነው። ለአላህ (ሱ.ወ) ፍጹም ሳይሆኑና የመልክተኛውን ፈለግ ሳይከተሉ አንድ ሥራ ትክክለኛ መሆንም ሆነ ተቀባይነት ግገኛት አይችልም። ለአላህ (ሱ.ወ) ፍጹም በመሆን ከአላህ በስተቀር ሌላ አምላክ አለመኖሩን የመመስከሩ ሁኔታ ይረጋገጣል። የአላህን መልክተኛ በመከተልም ሙሐመድ የአላህ አገልጋይና መልክተኛው መሆናቸውን የመመስከሩ ሁኔታ ይረጋገጣል።

ከዚህ ቃለ ምስክርነት አበይተ ጥቅሞች መካከል ልብና ነፍስን ከፍጡራን ባርነት ነጻ ማውጣትና ከነቢያት በስተቀር ለሌሎች ተከታይ ከመሆን ግላቀቅ ይገኙበታል።

2- ሰላትን አዘውትሮ መስገድ

ይህ ማለት አዘውትሮ በተሟላ ሁኔታ ሥነ ሥርዓቱንና ወቅቶቹን ጠብቆ በትጋት በመስገድ አላህን መገንዛት ማለት ነው። ሰላት ከሚያስገኛቸው ጥቅሞች መካከል የልብ (የመንፈስ) እርካታና የዐይን ማረፊያ ማግኘት፣ ከመጥፎና ከሚጠሉ ነገሮች መራቅ ይገኙበታል።

3- ዘካት መስጠት

ዘካት ከሚከፈልላቸው የሀብት ዓይነቶች በግዴታነት የተደነገገውን የሀብት መጠን ለሚገባቸው ክፍሎች በመስጠት አላህን (ሱ.ወ) መገንዛት ነው። ከጥቅሞቹ መካከል ነፍስን ከወራዳ ባህሪ- ከንፋግነት- ማጽዳትና የእስላምና የሙስሊሞችን ችግር መቅረፍ ይገኙበታል።

4- የረመዳንን ወር መጻም

በረመዳን ወር ቀናት ጸምን ከሚያስገድቱ ነገሮች ራስን ቆጥቦ በመዋል አላህን መግንዛት ነው። ከውጤቶቹ መካከል ራስን ለአላህ (ሱ.ወ) ውደታ ብሎ ከሚወዱት ነገሮች መቆጠብን ግልግመድ አንዱ ነው።

5- የሐጅ ሥርዓተ ጸሎት ማድረስ

ይህ ደግሞ ወደ ተከበረው የመካ መሰረድ በመጓዝ የሐጅ ሥርዓተ ጸሎትን በማድረስ አላህን (ሱ.ወ) መግንዛት ነው።

ከውጤቶቹ መካከል የአላህን ትዕዛዝ ለመረጸም ሲባል ኢኮናሚያዊና አካላዊ ጥረትና መስዋዕትነት የመክረል ልምድ ግስገኘት አንዱ ነው። በዚህም ምክንያት ነው ሐጅ በአላህ (ሱ.ወ) መንገድ የሚደረግ አንድ ዓይነት ትግል (ጅሃድ) የሆነው።

እነዚህ የጠቀሰናቸውና ሌሎችም ያልጠቀሰናቸው የግዕዘናቱ ጥቅሞችና ውጤቶች ሕዝቡን፣ በእውነተኛ ሃይማኖት ለአላህ በፍጹምነት የሚገኘው ሰዎችን በፍትህና በትክክለኛነት የሚኖር ንጹሕና የጠራ እስላማዊ ሕዝብ ግድረግ ያስችላሉ። ከአምስቱ የእስላም ግዕዘናት ውጭ ያሉት ሌሎች የእስላም ሕግጋት እነዚህ መሠረቶች የተቃኑ ከሆኑ የተቃኑ ይሆናሉ። የሕዝቡ አጠቃላይ አኗኗርም ሃይማኖታዊ ሁኔታዎቹ ጥሩ ሆነው ሲገኙ ይሻሻላል። ሃይማኖታዊ ጉዳዮቹ በተበላሹ መጠንም አጠቃላይ መሻሻሉ ይቀርባታል።

ይህን እንዲገለጽለት የፈለገ ሰው የሚከተለውን የአላህ (ሱ.ወ) ቃል ያንብብ:-

﴿ ولو أن أهل القرى آمنوا واتقوا لفتحنا عليهم بركات من السماء والأرض، ولكن كذبوا فأخذناهم بما كانوا يكسبون. أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا بياتا وهم نائمون، أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا ضحى وهم يلعبون. أفأمنوا مكر الله، فلا يؤمن مكر الله إلا القوم الخاسرون﴾ الأعراف: ٩٦ - ٩٩

« የከተማዎ ሰዎች ባመኑና በተጠነቀቁ ናር፤ በነሱ ላይ ከሰማይም ከምድርም በረከቶችን በከፈትንላቸው ነበር፤ ገን አስተባባሱ፤ ደሠሩት በነበሩትም ጋጢአት ያዘናቸው። የከተማ ሰዎችም እነሱ የተገኙ ገንዘብ ትግላትን ሌሊት ሊመጣ ባቸው አይፈሩምን? የከተማ ሰዎችና እነሱ የግራጫቱ ገንዘብ ላሉ፤ ትግላትን ተን በረከፍ ሊመጣባቸው አይፈሩምን? የአላህንም ግዘናጋት (አስመችቶ በድን ገት መያዙን) አይፈሩምን? የአላህንም ግዘናጋት ከከላረዎች ሕዝቦች በስተቀር የግራጫውን የለም።» 14

የእስላም ዐቂዳ መሠረቶች

ቀደም ሲል እንዳወሰነው ሁሉ የእስላም ሃይ ግናት ዐቂዳ (እምነት) እና ሸሪዓ (ድንጋጌ) ነው። አንዳንድ ሕገጋቱን በመጠቀም የሸሪዓው መሠረት ተደርገው የሚቆጠሩ ግዕዘኖቹን አውስተናል።

የእስላማዊ ዐቂዳ መሠረቶች ደግሞ በአላህ፣ በመላእክቱ፣ በመጻሕፍቱ፣ በመልክተኞቹ (በነቢዮቹ) በመጨረሻው (የትንሣኤ) ቀንና መልካሙም ሆነ መጥሮ በአላህ ዕውቀትና በርሱ መሻት የሚፈጸም መሆኑን በግመን ላይ ይታነጻል። የአላህ መጽሐፍ- ቁርአንና የነቢዩ (ሱ.ዐ.ወ) ፈለገ ሕይወት ሱን-ና እነዚህን የእምነት መሠረቶች አመለክተዋል። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

14 ለል-ለሐፋ /7/: 93-96

﴿ ليس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب ولكن البر من آمن بالله، واليوم الآخر، والملائكة، والكتاب والنبیین ﴾

البقرة: ١٧٧

« መልካም ሥራ፡ ፈተቻችሁን ወደ ምሥራቅና ምዕራብ አቅጣጫ ግዞር አይደለም፤ ገን መልካም ሥራ በአላህና በመጠረጃው ቀን፡ በመላእክትም፤ በመጻሕፍትም፤ በነቢያትም ያመነ ሰው፡... »¹⁵

﴿ إنا كل شيء خلقناه بقدر، وما أمرنا إلا واحدة كلمح بالبصر ﴾

الفر: ٤٩ - ٥٠

« እኛ ሁሉን ነገር በልክ ፈጠርንው ትእዛዛችንም እንደ ዓይን ትጽበት አንዲት (ቃል) እንጅ ሌላ አይደለም »¹⁶

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) መልእክት ጅብራል ስለኢግን በጠየቃቸው ጊዜ የግዚኑ ተለውን ምላሽ ሰጥተውታል፡-

(الايمان أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسوله، واليوم الآخر، وتؤمن بالقدر خيره وشره) رواه مسلم

« ኢግን ግለት በአላህ፤ በመላእክት፤ በመጻሕፍት፤ በመልክተኞቹ (በነቢያት)፤ በመጠረጃው (የትንሣኤ) ቀን ግመንና መልካሙም ሆነ መጥሮው በአላህ መሻትና በውላጌው የግዚኑት መሆን ግመን ነው... »¹⁷

በአላህ (ሱ.ወ) ግመን

በአላህ ግመን አራት ነገሮችን ያጠቃልላል፡-

15 አል-በቀራህ /2/:177
16 አል-ቀመር /54/: 49-50
17 መሰልፍ የዝክርት ልላሰ

አንደኛ- የአላህን (ሱ.ወ) መኖር ማመን

ተፈጥሮ፣ አእምሮ፣ ሸሪፋና ሕዋሳዊ ግንዛቤ የአላህን መኖር ያመለክታሉ።

1- የተፈጥሮ አስረጅነትን በተመለከተ ማንኛውም ፍጡር ቀዳሚ እሳቤና ትምህርት ሳይኖረው በተፈጥሮው በፈጣሪው የሚያምን ሆኖ ይፈጠራል። ከዚህ የተፈጥሮ ግድታ ከጊዜ በኋላ የሚደርስ አጋጣሚ ነገር ካልጋረደው በስተቀር ከዚህ ሕግ የሚወጣ ሰው የለም። ነቢዩ (ሱ.ወ) ይህንን በማስመለከት እንዲህ ብለዋል፡-

(مامن مولود إلا يولد على الفطرة، فأبواه يهودانه أو ينصرانه أو يمجسانه)
رواه البخاري .

« ማንኛውም የሚወለድ ሕጻን በተፈጥሮው አግኝ (ሙስሊም) ሆኖ ይወለዳል። ወላጆቹ ናቸው ክርስቲያን ወይም አይሁዳዊ ወይም እሳት አምላኪ (ዩርስቲያን) እንዲሆን የሚያደርጉት።»¹⁸

2- ለአላህ መኖር የአእምሮን አስረጅነት በተመለከተ ደግሞ ያለፈውም ሆነ ያለው ፍጥረት የግድታ ያስገኘውና የፈጠረው አምላክ የሚያስፈልገው መሆኑን እንረዳለን። ማንኛውም ፍጥረት ራሱን በራሱ ማስገኘት አይችልም። በአጋጣሚም ሊፈጠር አይችልም። አንድ ነገር ራሱን በራሱ መፍጠር የማይቻልበት ምክንያት ያ ነገር ከመገኘቱ በፊት ያልነበረ ነውና እንዴት ሆኖ ፈጣሪ ይሆናል?!

18 ቡካሪ የገዘቡት ሐዲስ

በአጋጣሚ ሊፈጠር የግይቻልበት ምክንያት ደግሞ አንድ ድርጊት ለመከሰት የግዴታ አድራጊ ስለሚያስፈልግ፣ በዚህ ድንቅ ሥርዓት የተገለጸ ቅንብር፣ የተራቀቀ የሳቢያዎችና የውጤቶች ረቂቅ ቅንጅትና በከስተቶች መካከል በሚሰተዋለው አስደናቂ ትስስር ፍጥረት በአጋጣሚ እንዳልተገኘ በቁርጠኝነት ያረጋግጣሉ። በአጋጣሚ የሚከሰት ነገር መጀመሪያውኑ ሊከሰት ሥርዓት ባለው መንገድ እስካልሆነ ድረስ ከተገኘ በኋላ ለመቆየትና ለግደግ እንዲት ሥርዓትና ቅንጅት ሊኖረው ይችላል?!

ስለዚህም ፍጥረታት ራሳቸውን በራሳቸው ያልፈጠሩና በአጋጣሚ የተገኙ እስካልሆኑ ደግሞ የፈጠራቸውና ያስገኛቸው የዓለማት ጌታ አላህ መሆኑ ገዴታ ይሆናል። አላህ (ሱ.ወ) ይህን የአእምሮ አስረጅነትና ቁርጠኛ ግረጋገጫ ሲያወሳ እንዲህ ብሏል፡-

﴿ أم خلقوا من غير شيء أم هم الخالقون، أم خلقوا السماوات والأرض بل لا يوقنون، أم عندهم خزائن ربك أم هم المصيطرون﴾ الطور: ٢٥ - ٢٧

« ወይስ ያለ አንዳች (ፈጣሪ) ተፈጠሩ? ወይስ እነርሱ ፈጣሪዎች ናቸው? ወይስ ሰግያትንና ምድርን ፈጠሩ? አይደለም! እያረጋገጡም ወይስ የጌታህ ገምጃ ቤቶች እነሱ ዘንድ ናቸው? ወይስ እነሱ አሸናፊዎች ናቸው? »¹⁹

ይህም ግለት ያለ ፈጣሪ አልተፈጠሩም፣ ራሳቸውን በራሳቸውም አልፈጠሩም፣ ስለዚህም ፈጣሪያቸው የዓለማት ጌታ የሆነው አላህ (ሱ.ወ) ነው ግለት ነው። ከላይ የተጠቀሱትን አንቀጾች ነቢዩ (ሱ.ወ) ሲያነቡ የሰሙት ጅበይር ብን ሙጥዕም የተባሉ ባልደረባ (ሰሐቢይ) ያን ጊዜ አልሰለሙም ነበረና ፡- እነዚህን አንቀጾች ከነቢዩ አንደበት ስለግ ልቤ

19 አለ-ጦር /52/: 35-37

በድንጋጤና በአድናቆት ሊፈርስ ነበር፤ ያኔም ነበር እምነት ልቤ ውስጥ የተደላደለው» በግለት የተናገሩትም በዚህ እውነታ ልባቸው ስለተነካ ነበር።

ነገሱን የሚያብራራ ምሳሌ እንስጥ። በመካከላቸው ወንዞች በሚፈሩ ሰባቸው የአትክልት ሥፍራዎች የተከበበ፤ በምንጣሮችና በአልጋዎች የተሞላና በተለያዩ ጊጣጊጦች የተሸለመ ሕንጻ ቤት አለ። ይህ ሕንጻና በውስጡ የተጠቃለሉት ግሚያዎቹ እንዲሁ በአጋጣሚ ግንም ሳይሠሩቸው ድንገት የተገኙ ናቸው ብሎ አንድ ሰው ቢያወራልን ወዲያውኑ ነው የምናስተባ ብለውና ወራውን ተራ የጅላጅልነት ወረ አድርገን የምንቆጥረው። ታዲያ መራትን ሰግያትን ጠፈራዊ ምህዋሮችን ያካተተው ይህ ግዙፍ ቱኒሽርስ በዚህ ድንቅና ተአምራዊ ቅንብሩ ያለ ሠሪ ያለ አድራጊ ራሱን በራሱ ያስገኘ ወይም በአጋጣሚ የተፈጠረ ሊሆን ይችላል ተብሎ ይገመታልን?!

3- ለአላህ መኖር የሸሪዓ (የመለኮታዊ ሕግ) አስረጅነትን በተመለከተ፡- መለኮታዊ መጻሕፍት በሙሉ ይህንን ይናገራሉ። በነዚህ መለኮታዊ መጻሕፍት (አል-ኩቱቡ-ስ-ሰግዊያህ) ውስጥ የተካተቱት ትምህርቶች የሰዎችን ጥቅም ለመጠበቅ የታለሙ መሆናቸው ራሱ ጥበበኛና የፍጡራትን ጥቅሞች በጥልቀት ዐዋቂ ከሆነ ጌታ የተላለፉ ለመሆናቸው ግስረጃ ነው። በመጻሕፍቱ ውስጥ የተጠቃለሉ ተፈጥሮያዊ እውነታዎች በነባራዊ ሁኔታ በተጨማሪ የተረጋገጡ መሆናቸውም መጻሕፍቱ የገለጹቸውን ነገሮች ግለገኘት ከሚችል ቻይ ጌታ የተላለፉ ለመሆናቸው ግስረጃ ነው።

4- የሕዋሳዊ ግንዛቤ አስረጅነት ደግሞ ከሁለት አንጻር ነው።

አንደኛው፡- አላህ (ሱ.ወ) የለግኞችን ልመና ሰምቶ ጸሎታቸውን ተቀብሎ ፍላጎታቸውን ሲያሟላላቸው ችግር ገጥሟቸው ሲግጸት በረድኦቱ ሲደርሱላቸው የምንሰግና የምናየው መሆኑ ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ ونوحا إذ نادى من قبل فاستجبنا له﴾ الايباء: ٧٦

« ኮሕንዎ ከዚያ በፊት (ጌታውን) በጠራ ጊዜ (እስታውስ) ለርሱም (ጥራውን) ተቀበለው... »²⁰

﴿ واذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم﴾ الأفعال: ٩

(عن أنس بن مالك رضى الله عنه قال: إن أعرابيا دخل يوم الجمعة والنبي صلى الله عليه وسلم يخطب: فقال: ((يا رسول الله))، هلك المال، وجاع العيال، فادع الله لنا، فرفع يديه ودعا فتار السحاب أمثال الجبال فلم ينزل عن منبره حتى رأيت المطر يتحادر على لحيتيه. وفى الجمعة الثانية قام ذلك الاعرابي أو غيره فقال: (هدم البناء وغرق المال فادعوا للنع لنا فرفع يديه وقال اللهم حولينا ولاعلينا، فما يشير الى إلا انفرجت)

« ከጌታችሁ ርዳታን በረሊጋችሁ ጊዜ፤... የተቀበላችሁን፤ (እስታውስ)»²¹

አንድ ጁምና ቀን ነቢዩ (ሲ.ዐ.ወ) ሹጥባ በግድረግ ላይ እያሉ አንድ ባለገር ገባና « የእህህ ሙልክተኛ ሆይ! ከብትና ገብረት አለቀ! ልጆችም ተራቡ! ስለእህህ አላህ ዝናም እንዲሰጠን ጸልፋልን» አላቸው።(ነቢዩም) እጆቻቸውን ወደ ላይ ከፍ በግድረግ አላህን ለመጎና ተራራ የመላላላ ደመና መታየት ጀመረ። (ነቢዩ) ድስኩሩን (ሹጥባውን) ጨርሰው ከመንበሩ ላይወርዱ ዝናም ጸግቸው ላይ ሲገባቸዋል አየሁ። በተከታዩ ሳምንት ጁምና ቀንም ያ ባለገር በውራሱ ወይም ሌላ ባለገር እንደዚያው ተነሳና « የእህህ ሙልክተኛ ሆይ! (በዝናቡ ብዛት) ቤት ፈረሰ! ገብረትም ተጥለቀለቀ! (አላህ ዝናቡን እንዲያቀም) ለምጉልን» አላቸው። (ነቢዩም) « አላህ ሆይ! በኛ ላይ ላይሆን በእካባቢያችን አዝንበው» አሉና ወደ አንዱ አትጣጡ በእጃቸው ሲያመለከቱ ወዲያውኑ ደመና መጥራት ያዘ በግለት እነሰ ብን ግሊክን በመጥቀስ ቡኻሪ ዘገበዋል።

20 እል-አንቢያ /21/: 76
21 እል- አንፋል/8/: 9

ጸሎቱ ተቀባይነት እንዲያገኝ መግለጻት ያለባቸውን መመዘኛዎች አግልተው በፍጹምነትና በእርግጠኝነት የተግጸኑትን ሁሉ አላህ (ሱ.ወ) የግሰጣቸው የመሆኑ ጉዳይ እስከዛሬው ዘመናችንም ድረስ የግታይ ጉዳይ ሆኖ እንደቀጠለ ነው።

ሁለተኛው ገጽታ ደግሞ ነቢያት በትክክል ከአላህ የተላኩ ለመሆናቸው የግሰጣቸው ከተለምዶ ውጭ የሆነውና ተአምራት (ሙዕጅዛት) ተብሎ የግጠራው የነቢዮች ምልክትን ለዎች አይተዋል ወይም ሰምተዋል። ይህ የነቢዮች ታላምር ነቢዮቹን ወደ ሰው ልጆች የላካቸው አላህ (ሱ.ወ) ለመኖሩ ቁርጠኛ ግሰረጃ ነው። ተአምራቱ ከሰው ልጅ ችሎታ ውጭ የሆኑ አላህ ለነቢያቱ እገዛና ለተልእኮአቸው ግረጋገጫ የሰጣቸው በመሆናቸው ለሰጣቸው ጌታ ሕልውና ግሰረጃነታቸው የላቀ ነው።

ለዚህ ምሳሌ ለመስጠት አላህ (ሱ.ወ) ለነቢዩ ሙሳ (ዐስ) በበትራቸው ባህሩን እንዲመቱ ሲያዛቸው መተውት ባህሩ አሥራ ሁለት ቦታ ተከፍሎ እያንዳዱ ክፍል እንደ አንድ ትልቅ ተራራ በመሆን አሥራ ሁለት ደረቅ ግሻገሪያ መንገዶች የመፈጠራቸውን ሁኔታ መተሰስ ይቻላል። ይህንኑ ታላምራዊ ክስተት አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) ቁርአን ውስጥ እንዲህ ብሏል:-

﴿ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فَرَقٍ كَالطُّوْدِ الْعَظِيمِ ﴾ الشعراء: ٦٢

« ወደ ሙሳም ባሕሩን በበትርህ ምታው ስንል ላከንበት! (መታውና) ተከፈለም! ክፍሉም ሁሉ እንደ ታላቅ ጋራ ሆነ።»²²

22 አሉ- ቸዐ/271/62

ሁለተኛ ምሳሌ ደገሞ በአላህ ፈቃድ ሙታንን በግሰነሳት ከተቀበሩበት መቃብር ያስወጡ የነበሩት የነቢዩ ዒሳ (ዐሰ) ተአምር ነው። ይህንን አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) ስለነቢዩ ዒሳ እንዲህ ብሏል:-

﴿ وأحي الموتى بأذن الله ﴾ آل عمران: ٤٩

« ... በአላህ ፈቃድ... ሙታንን አስነሳሁ... »²³

﴿ وإذ تخرج الموتى بآذني ﴾ المائدة: ١١٠

« ... ሙታንን በፈቃድ (ከመቃብራቸው) በምታወጣ ጊዜ... »²⁴

ሌላ ሦስተኛ ምሳሌ ለመስጠት ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ስለነቢ ይነታቸው ግረጋገጫ ተአምር ጨረቃ ሁለት ቦታ እንድትገመስ በግድረግ እንዲያሳዩዋቸው ቀረይሾች ሲጠይቋቸው ነቢዩ በእጃቸው ወደ ጨረቃ ሲያመለከቱ ሁለት ቦታ ተሰንጥቃ ሰዎች መመልከታቸውን መጥቀስ ይቻላል። ይህንን በግሰመልክት አላህ (ሱ.ወ) ቁርአን ውስጥ እንዲህ ብሏል:-

﴿ اقتربت الساعة وانشق القمر وان يروا آية يعرضوا ويقولوا

سحر مستمر ﴾ القمر: ١ - ٢

« ሰዓቲቱ (የትንሣኤ ቀን) ተቃረሰች፤ ጨረቃም ተገመሰ፤ ታምርንም ቢያዩ (ከእያንተ) ይዘራሉ፤ (ይህ) ዘውታሪ ድገምት ነውም ይላሉ። »²⁵

23 ለሊ-ጊዮራን /3/: 49
 24 ለሊ-ግሊላህ /5/: 110
 25 ለሊ-ቀመር /54/: 1-2

አላህ የመልክተኞቹን እውነተኛነት ለግረጋገጥ ለነቢያቱ እገዛና ድጋፍ እንዲከሰቱ የጊያደርጋቸው እነዚህ ተአምራት ለአላህ (ሱ.ወ) መኖር ቁርጠኛ ግረጋገጫ ናቸው።

ሁለተኛ - በአላህ ጌትነት ግመን

ይህ ግለት አላህ ባላገጣም ሆነ ረዳት የሌለው ብቸኛ ጌታ መሆኑን ግመን ግለት ነው። ጌታ ግለት ፈጣሪነት ንግሥናና አላሻገነት አንጡራ መብቱ የሆኑለት ጌታ ነው። ይህንኑ በግስመልክት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿إِلا له للخلق والأمر﴾ الأعراف: ٥٤
﴿ننلكم لله ربكم له الملك، والذين ندعون من دونه ما يملكون
من قطمير﴾ فاطر: ١٣

« ... ንቁ! መኖርና ግዘዝ የርሱ ብቻ ነው! ... »

« ... ይሃችሁ ጌታችሁ አላህ ነው! ንግሥናው የርሱ ብቻ ነው! እነዚያም ከርሱ ሌላ የምትገነዘቡት የተኖር ፍሪ ሺቴን እንኳ አይኖራቸውም። »

በልቡ የጊያምነውን የግይናገር አብሪተኛ ካልሆነ በስተቀር ከፍጡራን የአላህን (ሱ.ወ) ጌትነት ያስተባበለ ሰው መኖሩ አይታወቅም። ካለም ፈርዖን እንዳደረገው ዓይነት በአፋ ብቻ - ሕሊናው አለመሆኑን እየገነረው- ጌታችሁ እኔ ነኝ የግሏ ዓይነት ነው የግኖረው። ይህን የፈርዖን አብሪት ቁርአን እንደሚከተለው አስፍሯል:-

26 አለ- ለፊ/ፍ/ገ/ 54
27 ፋጢር /35/ 13

﴿ انار بكم الأعلى ﴾ النازعات: ٢٤

﴿ يا أيها الملا ما علمت لكم من إله غيري ﴾ القصص: ٢٨

» 28 « ንኛ። (የበላይ ለምሳኝሁ) ጌታችሁ ለእኛ:-

» 29 « ለርገም ለኛት ጥፍሮች ሆይ! ከእኛ ለላ ለኛት ለምሳኝ ገንጾ ለላ።
ቅሁም! ... »

ይህ ለባባሉ ገን ለውነት ከልቡ ለንደዚያ ሙሉን በለግሮቻችን ሳይሆን ራሱን በራሱ ሊሸነገል ነው። ለላህ (ሱ.ፀ) ለንዲህ ብሏል:-

﴿ وجحدوا بها واستيقنتها لنفسهم ظلما وعلوا ﴾ النمل: ١٤
﴿ لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا رب السموات والأرض بصائر
وإني لأظنك يافرعون مثيرا ﴿ الاسراء: ١٠٢

28 ለላ-ፍጠራ / 79/ : 24
29 ለላ- ቀላስ / 28/ : 38

« ነፍሶቻቸውም ያረጋገጧት ሲሆኑ፤ ለበደሉና ለኩራት በርጋ ካፈሉ ... »³⁰

« (መሳም) :- እነዚህን (ታዮራቶች)፤ መገሰጫዎች ሲሆኑ፤ የሰግኑትና የምድር ጌታ እንጂ ሌላ እንግልጫላቸው በእርግጥ አውቀላለሁ፤ እኔም ረርፍን ሆይ፤ የምትጠፋ መሆንን በእርግጥ እጠረገርሃለሁ ለእውነት »³¹

በዚህ ምክንያትም አጋሪዎች አምልኮትን በተመለከተ በአጭር ጊዜ ለግልበት ከመያዛቸውም ጋር የአላህን ጌትነት ግን ያረጋገጡ ነው። ለላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ قل لمن الأرض ومن فيها إن كنتم تعلمون، سيقولون لله، قل أفلا تنكرون، قل من رب السموات السبع ورب العرش العظيم، سيقولون لله، قل أفلا تتقون، قل من بيده ملكوت كل شيء وهو يجير ولا يجار عليه إن كنتم تعلمون، سيقولون لله قل فأنى تمسحرون﴾ المؤمنون: ٨٤ - ٨٩

« :- ምድርና በውስጥ ያለው ሁሉ ፤ የግን ነው? የምታውቁ ብትሆኑ ፤ (ንገሩን)፤ በላቸው። በእርግጥ የአላህ ነው፤ ይሉሃል፤ ታዲያ ለትገሠዱያን? በላቸው። :- የሰባቱ ሰግኑት ጌታና የታላቁ ዐርሻ ጌታ ግን ነው? በላቸው። በእርግጥ አላህ ነው ይሉሃል፤ እንገዲያ ለትፈሩትያን? በላቸው። :- የንገሩ ሁሉ ግዛት በእጁ የሆነ፤ እርሱ የግጥብተ፤ በርሱ ላይ የግድግዳተ፤ ግን ነው? የምታውቁ እንደ ሾናችሁ ፤ በእርግጥ አላህ ነው፤ ይሉሃል፤ ታዲያ እንዴት ትታላላላችሁ? በላቸው። »³²

﴿ ولئن سئلتهم من خلق السموات والأرض ليقولن خلقهن العزيز العظيم﴾ الزخرف: ٩

« ሰግኑትንና ምድርን ግን ረጠራቸው ብለህ ብትጠይቃቸው፤ አሸናፊው ዐዋቂው (አላህ) በእርግጥ ረጠራቸው ይላሉ። »³³

30 ለሉ-ነግሳ /27/: 24
31 ለሉ-ሊሰራሊ /17/: 102
32 ለሉ-ግግግ/23/:84-89
33 ለሉ-ግግግ/43/:9

የአላህ አዛዥነትና ጌትነት የፈጣሪነትና የደንጋጊነት ጌትነትንም ያጠቃ ልላል። በሻው መንገድና ጥበቡ በሚወሰነው ሁኔታ የፍጥረት ኅላው አስተናባሪና ፍጹማዊ ጻኛ እንደሆነ ሁሉ፡ የአምልኮ (የዕባዳ) አፈጻጸም ደንብና የበይነሰብ (ሙሳመላ) ሕጎችን ጥበቡ በሚወሰነው መሠረት የሚደነግግ ብቸኛ አስተዳዳሪም ነው። ከአላህ (ሱ.ወ) ጋር የአምልኮ (የዕባዳ) ሕግን ደንጋጊ ወይም የግሀበራዊ ሕይወት ግንግፍነቶች አስተዳዳሪ አድርጉ ሌላ ፍጡር የያዘ ሰው በአላህ አጋርቷል፡ እምነትንም አላረጋገጠም።

ሦስተኛ:- በአምላክነቱ ማመን

ይህ ግለት ደግሞ አጋር (ሸሪክ) የሌለው ብቸኛ አምላክ አላህ መሆኑን ማመን ግለት ነው። አምላክ ግለት ፍቅርና ከበራታ እየሰጡት የሚያመልኩበት ነገር ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿وإلهكم إله واحد لا إله إلا هو الرحمن الرحيم﴾ البقرة: 162

« አምላካችሁም እንደ አምላክ ብቻ ነው፤ ከርሱ በቀር ሌላ አምላክ የለም፤ (እርሱ) እጅግ በጣም ርህራሄ አዛኝ ነው።»³⁴

﴿شهد الله أنه لا إله إلا هو، والملائكة، وأولوا العلم، قائما

بالقسط لا إله إلا هو العزيز الحكيم﴾ آل عمران: 18

« አላህ በግስተካክል የቀመ (አስተናባሪ)ሲኾን ፣ ከእርሱ በስተቀር ሌላ አምላክ የሌለ መኾኑን መሰከረ፣ መላእክቶችና የዕውቀት ባለቤቶችም፣ (እንደዚሁ መሰከሩ)፣ ከርሱ በስተቀር ሌላ አምላክ የለም፤ እሾናፈው ጥበበኛው ነው።»³⁵

34 አላ- በቀሪህ /2/፡ 163
35 አላ- 2/3/፡ 18

ከአላህ ጋር እንደ አምላክ ተወስደው የሚመለከቱ ነገሮች ሁሉ አምላክን ታቸው ውድቅና ሰው ለራሽ ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ ذلك بان الله هو الحق، وأن ما يدعون من دونه الباطل، وأن الله هو العلي الكبير. ﴿ الحج: ٢٢ ﴾

« ይህ፡ አላህ እርሱ እውነት በመኾኑ፡ ከርሱም ሌላ የሚገዙት ነገር እርሱ ፍጹም ውሸት በመኾኑ፡ አላህም እርሱ የሁሉ በላይ ታላት በመኾኑ ነው። »³⁶

እነዚህ ባዕድ አማልክት « አማልክት » መባላቸው አምላክ የመሆን መብት አያሰጣቸውም። ላት፡ ዑገዛና መናት በሚል ስያሜ በዐረቢያ ይመለከባቸው የነበሩትን ጣዖታት አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ ان هي إلا أسماء سميتموها أنتم وآباؤكم، ما أنزل الله بها من سلطان ﴿ النجم: ٢٣ ﴾

« እነርሱ እናንተና አባቶቻችሁ (አማልክት ብላችሁ) የጠራችኋቸው ስሞች ብቻ እንጅ ምንም አይደሉም። አላህ በርዕ. (መገዛት) ምንም ግሰረጃ አላወረደም! .. »³⁷

ነቢዩ ዩሱፍ (ዐ.ሰ) ለእስር ቤት ባልደረባቸው የተናገሩት ቁርአን ውስጥ እንደሚከተለው ሰፍሯል፡-

﴿ أرباب متفرقون أم الله الواحد القهار، ما تعبدون من دونه إلا أسماء سميتموها أنتم وآباؤكم ما أنزل الله بها من سلطان ﴿ يوسف: ٢٩ - ٤٠ ﴾

36 ለአ- ሐጅ /22/፡ 62
37 ለአ- ነጅግ /53/፡ 23

« ... የተለያዩ (ከብር ከወርቅ ከእንጨት የተለሩ) እምነቶች ይገኛሉን ወይስ እጅግ ለንጹህ ለህግ ከርሱ ሌላ እናገኛለን ለባቶቻችሁ (አግልክት ብላችሁ) የጠራችንን ለዮች እንደ እትገዛዎቻችሁ ለህግ በርሱ ምንም ለስረጅ ለላወረደዎቻችሁ »³⁸

በዚህ ምክንያት ነው ነቢዮች (ሰ.ዐ.ወ) ለሕዝቦቻቸው የሚከተለውን አቢይ ትዕዛዝ ይናገሩ የነበሩት:-

﴿ اعبدوا الله مالكم من إله غيره ﴾ مرد: ٥٠

« ... ለህግ ተገዛኝ ከእርሱ ሌላ ምንም እምነት የላችሁም ... »³⁹

አጋሪዎች ግን ይህን ትዕዛዝና ጥሪ እምቢ ብለው ከአላህ ጋር ባዕድ አግልክት ያዙ። የሐሰት አግልክቱን ከአላህ (ሱ.ወ) ጋር በግምለክና ከነርሱ እገዛና ረድኤት በመለመን ተግጸኗቸው።

ጣታውያን (መሸሪኮች) ለባዕድ አግልክት ማግኘታቸውን ፣ አላህ (ሱ.ወ) በሁለት ሕሊናዊ ግብረጃዎች ውድቅ አድርገዋል።

አንደኛው- እነዚህ ባዕድ አግልክት ምንም ዓይነት የእምነት መለያ የሌላቸው መሆኑ ነው። ጣታቱ ፍጡራን እንጂ መፍጠር የማይችሉ፣ ለሚያመልኩባቸው ወገኖች ጥቅም የማይሰጡና ጉዳትም የማያስወግዱ ላቸው፣ ማንንም የግናሩና የመገደል ሥልጣን የሌላቸው፣ ከሰግያትም ምንም የሌላቸውና ምንም የማይጋሩት ፍጡራን ናቸው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ واتخذوا من دونه آلهة لا يخلقون شيئا وهم يخلقون. ولا يملكون لأنفسهم ضرا ولا نفعاً؛ ولا يملكون موتاً ولا حياة ولا

نشوراً﴾ الفرقان: ٢٠

38 ጳውሎስ (12): 39-40
39 ሠድ (11): 50

﴿ قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله لا يملكون مثقال ذرة في السموات ولا في الأرض وما لهم فيهما من شرك، وما له منهم من ظهير ولا تنفع الشفاعة عنده إلا لمن أذن له﴾ سبأ: ٢٢ - ٢٣

﴿يشركون ما لا يخلق شيئا وهم يخلقون. ولا يستطيعون لهم نصرا ولا أنفسهم ينصرون﴾ الأعراف: ١٩١ - ١٩٢

« (ከሐዲቶች) ከርሱም ሌላ ምንም የግደረቴትን፣ እነሱም የግረጫትን፣ ለነፍሳቸውም ጉዳትን ለመከላከል ጥቅም ለግምገማት የግደችሉን፣ ጥትንና ልዩዎትንም፣ ጠቀሰሰንም የግደችሉን ለግልጽት ያዙ።»⁴⁰

« እነዚያን ከሌላ ሌላ (ለግልጽት ብላችሁ) የምታስፈኙት ጥሩ ጭንቀት ስምደርም ውስጥ የብኝኝ ከብደት ያክል ምንም ለደችሉም፣ ለእርሱም ጭላታም ውስጥ የገም ሼርከና የላቸውም፣ ከእርሱም ለርሱ ደገም ሊገኙ የለውም በላቸው።»⁴¹

« ምንም የግደረቴትንና እነርሱም የግረጫትን (ጭላላ) ያጋራሉን፣ ለእርሱም ጭላታን የግደችሉትን፣ ነፍሳቸውንም የግደረቴትን፣ (ያጋሩ ሉን?)።»⁴²

የአግልክቷ ትክክለኛ ሁኔታ ይህን የመሰለ ከሆነ ዘንድ በእርሱ ግምልክ የከፋ ጅልነትና የዘቀጠ ስህተት ነው።

ሁለተኛ- እነኝ ጣታውያን (መሸሪኮች) ሌላህ (ሱ.ጭ) እርሱ ብቻ ሊጣራ ጌታ የሁሉም ነገር ሥልጣን በእጁ የሆነ፣ እርሱ የግደጠበቅ ሌሎች ግን በእርሱ የግደጠበቁ የሆነ ጌታ መሆኑን ያረጋግጣሉ። ይህ አገልግሎት ራሱ በአምልኮታም እርሱን ብቻ እንዲያመልኩና እንዲገዙት፤ - ጌትነቱን

40 ለሌ- ተርጉም /25/3
 41 ለሌላ /34/: 22-23
 42 ለሌ- ለጭ 77/: 191-192

እንደረጋገጡ ሁሉ ብቸኛ እምሳክነቱንም እንዲያረጋግጡ ያስገድዳችዋል።

አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ يا أيها الناس اعبدوا ربكم الذي خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون، الذي جعلكم الأرض فراشا والسماء بناء وأنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرات رزقا لكم فلا تجعلوا لله أندادا وأنتم تعلمون ﴾ البقرة: ٢١ - ٢٢

﴿ ولئن سئلتهم من خلقهم ليقولن الله فأنى يؤفكون ﴾ الزخرف: ٨٧

﴿ قل من يرزقكم من السماء والأرض أم من يملك

السمع والأبصار ومن يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي ومن يدبر الأمر فسيقولون الله، فقل أفلا تتقون، فنلكم الله ربكم الحق، فماذا بعد الحق إلا

الضلال فأنى تصرفون ﴾ يونس: ٣١ - ٣٢

« እላንተ ሰዎች ሆይ! የፈጠራችሁን፣ እንዲያንም ከናንተ በፊት የነበሩትን (የፈጠረውን) ጌታችሁን ተገዙ! (ቅጣትን) ልትጠነቀቁ ይከጅ ላልና። (እርሱ) ያ ለናንተ ምድርን ምግብ፣ ሰግደንም ጣራ ያደረገ ነው፤ ከሰግደም፣ (ከደመና) ውሃን ያወረደ፤ በርሱም ከፍረዎች ለናንተ ሲላይን ያወጣ ነው፤ እናንተም (ፈጣሪነቱን) የምታውቁ ስጅቶኑ፤ ለእላህ ባላንጣ ዎችን አታድርጉ።» 43

« ግን እንደፈጠራቸውም ብትጠይቃቸው፤ በእርግጥ አላህ ነው፤ ይላሉ።» ታዲያ (ከእያንተ) ወደት ይዞራሉ።» 44

« ከሰግደና ከምድር ሲላይን የሚሰጣችሁ ግን ነው? መሰረያዎችንና ግያዎችንስ የፈጠረ ግን ነው? ከሙትም ሕያውን፣ የሚያወጣ ከሕያውም ሙትን የሚያ መጣስ ግን ነው? ነገሩን ሁሉ የሚያስተናብርሰ ግን ነው? በላቸው፤ በእርግጥም አላህ ነው ይሉሃል! ታዲያ (ለምን ታጋራላችሁ?) 'አትፈሩትምን? በላቸው። ይሃችሁም እውነተኛ ጌታችሁ አላህ ነው፤ ከእውነትም በኋላ፣ ጥመት እንጂ ሌላ ምን አላለ? (ከሙነት) እንደት ትዝገራላችሁ? » 45

43 አል- በቀራህ /21/21 - 22
44 አል- ዙኸሩፍ /43/ 87
45 ዩኑስ /10/ 431-32

አራተኛ - በአላህ ስሞችና በባህርያቱ ማመን

ይህ ግለት አላህ (ሱ.ወ) ቁርአን ውስጥ ወይም በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሱን-ና ውስጥ ለራሱ ያረጋገጣቸውን ስሞችና ባህርያትን ለርሱ ተገቢ በሆነ መልኩ ምንም ሳያዛዙ፣ ትርጉም አልባ ሳያደርጉ፣ ከፍጡራን ጋር ሳያመላሰሱና ትክክለኛ አኳኋናቸው እንዲህ ነው ሳይሉ ግረጋገጥ ግለት ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ ولله الأسماء الحسنى فادعوه بها وذروا الذين يلحدون فى أسمائه سيجزون ما كانوا يعملون﴾ الأعراف: ١٨٠
 ﴿ وله المثل الأعلى فى السماوات والأرض، وهو العزيز الحكيم﴾ الحل: ٦٠
 ﴿ ليس كمثله شيء وهو السميع البصير﴾ الشورى: ١١

« ለአላህም መልካም ስሞች አሉት፤ (ስትጻፈዩ) በርዕድም ጥሩት፤ እነዚያንም ስሞቹን የጊያጣምጡትን ተውጥቸው፤ ይሠሩት የነበሩትን ነገር በእርግጥ ይመነዳሉ።»⁴⁶

« ... ለአላህም ታላት ባሕርይ አለው፤ እርሱም አሸናፊው ጠበቅው ነው።»⁴⁷

« ... የግረግረው ምንም ነገር የለም፤ እርሱም ሰግው ተመልካቹ ነው።»⁴⁸

በዚህ ጉዳይ ላይ ሁለት ቡድኖች ከትክክለኛው መንገድ ጠመዋል፡-
አንደኛው ቡድን - የአላህን ስሞችና ባህርያት በሙሉ ወይም በከፊል ችላ ብለው ያስተባበሉና ትርጉም አልባ ያደረጉ ወገኖች (አልሙዐጥላ) ናቸው።

46 አለ-አዕራፍ /7/: 180

47 አለ- ነሕሌ /16/: 60

48 አለ- ቸራ /42/: 11

ይህ ቡድን ስሞቹንና ባህርያቱን አረጋገጠ ሙተበሉ አላህን (ሱ.ወ) ከፍጡራን ጋር ግግራ ለሰላም ያስከትላል በሚል ነው የግይታበለው። ይህ አባባል ገን በተለያዩ አንጻሮች ውድቅ ነው። ከነዚህም፡-

አንደኛ- የአላህ (ሱ.ወ) ንግግር እርስ በርስ ይቃረናል ግለትን የመሰለ የተላላተ ውጤት ላይ እንዲደረስ ያደርጋል። አላህ (ሱ.ወ) ስሞችና ባህርያት እንዳሉት ለራሱ አረጋገጠ ምንም ነገር እርሱን የግይታበለ ሙሆን ገልጿል። ስለዚህም ስሞቹንና ባህርያቱን አረጋገጠ ሙተበሉ እርሱን ከፍጡራን ጋር ከግግራ ውጤት ላይ እንዲደረስ የሚያደርግ ቢሆን ኖር የአላህ ንግግር እርስ በራሱ ይጋጫል፤ እንዲሁም ያስተባብላል ግለት በሆነ ነበር።

ሁለተኛ- በአንድ ስም ወይም ባህርይ ውስጥ የሁለት ነገሮች መጣመር የግዴታ ተመሳሳዮች እንዲሆኑ አያደርግም። ሁለት ገለበጦች ብንወስድ ሁለቱም የሚናገር የሚሰግና የሚያይ ሰው ከመሆናቸው አንጻር አንድ ዐይነት መሆናቸውን እንረዳለን። ይህ ግለት ገን ሁለቱ ገለበጦች የግዴታ በሰበሰባቸው፤ ሰሚ ተመልካችና ተናጋሪ ከመሆን ባህርያቸው ሙሉ በሙሉ ይመሳሰላሉ ግለት አይደለም። እንሰላት እጆች እግሮችና ዐይኖች እንዳሏቸው እናውቃለን። በነዚህ ነገሮች አንድ ዐይነት በመሆናቸው ብቻ የግዴታ ተመሳሳይ እጆች እግሮችና ዐይኖች አሏቸው ግለት አይደለም።

ፍጡራን በአጠቃላይ መልኩ በሚናገራቸው የጋራ ስሞችና ባህርያት የሚለያዩ መሆናቸው ግልጽ ከሆነ ዘንድ በረግረና በፍጡራን መካከል ያለው ልዩነት ከሁሉም በላይ ሰፊና ከፍተኛ ልዩነት መሆኑ ግልጽ ይሆናል።

ሁለተኛው ቡድን- የአመሳሳዮች (አል ሙሸብሃ) ቡድን ነው። ይህ ቡድን ደግሞ የድንጋጌ አንቀጾቹ ግልጽ ትርጉም (ኑሰስ) የሚያመለክተው ነው በሚል አባባል የአላህን ስሞችና ባህርያቱን ከፍጡራን ጋር ከግግራ ለሰላም ጋር አረጋገጠው የሚቀበል ቡድን ነው። አላህ (ሱ.ወ) ባሮቹን የሚያናገረው መረዳትና መገንዘብ በሚችሉበት መንገድ ብቻ ነውና አንቀጾቹን የምንረዳው ከፍጡራን ስሞችና ባህርያት በግንጻጸር ነው የሚል አቋም አላቸው። ይህ አቋም በተለያዩ አንጻር ሊታይ ውድቅና ለሁለት ነው። ከነዚህም፡-

አንደኛ- አላህን (ሱ.ወ) ከፍጡራት ጋር ማመሳሰል አእምሮና ሽሪሳ (ሕግ) የማይቀበለው ጉዳይ ነው። የቱርክስና የነቢዩ ሐዲስ አንቀጾች (ኃሱስ) ደግሞ ውድቅ ነገር መሆን አይችሉም።

ሁለተኛ- አላህ (ሱ.ወ) ባርቹን የሚያናገረው ከመሠረታዊ ትርጓሜው አንጻር መረዳት በሚችሉት ሁኔታ ነው። ከአጠቃላይ ትርጉሙ ውጭ የተሟላ ምንነቱንና አኳኑን በተመለከተ ግን ከአላህ ስምችና ከባህርያቱ ጋር የተያያዙ ጉዳዮችን የሚጠቅሱ አንቀጾች ትርጉም ፍጹማዊ ምንነትና አኳኑን የሚያውቀው አላህ ብቻ ነው።

አላህ (ሱ.ወ) ራሱን በሰሚነት ሲገልጽ፣ ሰሚነት ከአጠቃላይ ትርጉሙ አንጻር (ድምጽን መስማት ነውና) ግልጽ ነው። የአላህን (ሱ.ወ) ሰሚነት በተመለከተ ግን ትክክለኛ ትርጉሙና አኳኑ አይታወቅም። የመስማት ባህርይ ትክክለኛ ግንዛቤ በፍጡራን መካከል እንኳ ሲሆን የሚለያይ በመሆኑ በፈጣሪና በፍጡራን መካከል ያለው የመስማት ልዩነት እጅግ የሰፊና ከፍተኛ የሆነ ፍጹማዊ ልዩነት ነው።

አላህ (ሱ.ወ) ከዐርቹ (ከዙፋኑ) በላይ መደላደሉን ሲናገር፣ መደላደል (እስትዋ) ማለት ከመሠረታዊ ትርጉሙ አንጻር ይታወቃል። የርሱን በዐርቹ ላይ መደላደል (እስትዋ) በተመለከተ ግን ትክክለኛ ምንነቱ አኳኑና ፍጹማዊ ትርጉሙ አይታወቅም። ፍጡራንን በተመለከተ እንኳ መደላደል የሚለው ባህርይ ይለያያል። በወንበር ላይ መደላደልና በሚበረገግ አስቸ ጋሪ ገመል ጀርባ ላይ በመደላደል መካከል ግልጽ ልዩነት አለ። በፍጡራን መካከል ራሱ ልዩነት ያለው መሆኑ ከታወቀ ደግሞ በፈጣሪና በፍጡራን መደላደል መካከል ያለው ልዩነት እጅግ በጣም ሰፊና ፍጹማዊ ልዩነት ነው።

ከዚህ በላይ በገለጽነው መንገድ በአላህ (ሱ.ወ) ማመን ለምዕመናን ታላላቅ ውጤቶች የሚያስገኝ ሲሆን ከውጤቶቹ መካከል የሚከተሉትን እናገኛለን፡-

አንደኛ- የሚፈልጉትን ክርሱ ብቻ ለማግኘት በርሱ ብቻ ላይ ተስፋ በመጣልም ሆነ እርሱን ብቻ በመፍራት ክርሱ በስተቀር ሌላ ባለማምላክ የአላህን (ሱ.ወ) አንድነት (ተውሐድ) ማረጋገጥ፤

ሁለተኛ- ከመልካም ስሞቹና ከላቁ ባህርያቱ ይዘት አንጻር አላህን በተሟላ ሁኔታ መውደድና ማክበር፤

ሦስተኛ- አላህ ያዘዘውን በመፈጸምና ከከለከለው በመታተብ እምል ኮትን (ዕባዳን) ለርሱ ብቻ ማረጋገጥ፤

በመላእክት (በመላእክት) ማመን

መላእክት በሕዋላዊ ግንዛቤ ሥር ከሚውለው ዓለም ውጭ የሆኑ፣ አላህን የሚገዙ ምንም ዓይነት የጌትነትና የእምላክነት ባህሪ የሌላቸው፣ አላህ (ሱ.ወ) ከብርሃን ፈጥሮአቸው ለትዕዛዞቹ በፍጹምነት የመመራትና የመተግበር ኃይል የሰጣቸው ፍጡራን ናቸው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ ومن عنده لا يستكبرون عن عبادته ولا يستحسرون، يسبحون
الليل والنهار لا يفترون ﴾ الأنبياء: 19 - 20

« ... እርሱ ወንድ ያሉትም (መላእክት) እርሱን ከመገዛት አይሰሩም፣ አይሰለፉምም፣ በሌሊትና በቀንም ያጠሩታል፤ አያርፉም።»⁴⁹

ቁጥራቸውንና ብዛታቸውን ከአላህ (ሱ.ወ) በስተቀር የሚያውቅ የለም። በዙፋኒና መስሊም ከአንስ በተዘገበው የነቢዩ (ሱ.ወ) የሰማይ ዕርገት (ምዕራጅ) ሐዲስ ውስጥ እንደተረጋገጠው፣ ነቢዩ (ሱ.ወ) በሰማይ ያለው የደመቀ ቤት (በይቱል መዕመር) ተገልጿላቸው በየቀኑ እቤቱ ውስጥ ሰባ

49 አንቢያ /21/: 19-20

ሽህ ሙላእኮች የሚሰግዱበት ሙሆኑንና እንሱ ከወጡ በኋላ ዳግም ላይሙሉሱ በዚያው የሚቀሩ ሲሆን ሌላ ሰባ ሺዎች በተከታታይ የሚሰግዱበት ሙሆኑና ሂደቱ ለዘላለሙ በዚህ የሚቀጥል ሙሆኑን ተናግረዋል።

በሙላእኮች ማመን አራት ነገሮችን ያጠቃልላል

አንደኛ- ሙኖራቸውን (ሕልውናቸውን) ማመን፤

ሁለተኛ- በተለይ ስማቸውን ባወቅነው እንደ ጅብሪል ባሉት ማመንና ስማቸውን በማናውቃቸው ደግሞ ሙኖራቸውን በአጠቃላይ ማመን፤

ሦስተኛ- በባህርያቸው (ሰፋት) ያወቅናቸውን በተነገረን ሙረት ማመን፤ ጅብሪልን በተፈጥሮ ገጽታው ስድስት ሙቶ ክንፎች ያሉትና ከአጽናፍ እስከ አጽናፍ የሞላ ሆኖ ያዩት ሙሆናቸውን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ስለነገሩን በዚህ ማመን፤

ሙልአክ በአላህ (ሱ.ወ) ትዕዛዝ ወደ ወንድ ቅርጽ ሊለወጥ ይችላል። አላህ (ሱ.ወ) ጅብሪልን ወደ ሙርየም ሲልከው ትክክለኛ ሰው ሆኖ እንደተሙሰለላት ዓይነት። ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ከሰሐቦች ጋር እንደተቀመጡ በጣም ነጭ ልብስ የለበሰ በጣም ጥቁር ጸጉር ያለው ምንም ዓይነት የሙንገደኝነት ድካም የማይታይበትና ከሰሐቦቹ መካከል ማንም የማይውቀው ሰው ዓይነት ተሙሰሎ ሙጥቶ ጉልበቱን ከነቢዩ ጉልበት አስጠግቶ ሙዳፎቹን በጭናቹ ላይ አድርጎ ስለ እሰላም ስለ እምነት (እ.ማን) ስለደግነት (አሕሳን) ስለትንሣኤና ስለምልክቶቹ ነቢዩን ጠይቋቸዋል።

ነቢዩም (ሰ.ዐ.ወ) ምላሽ ከሰጡት በኋላ ተነስቶ ሄደ። ከሄደ በኋላ ይህ ጅብሪል ነው ሃይማኖታችሁን ሊያስተምራችሁ ነው የመጣው በማለት ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ለሰሐቦቹ ሙኖገራቸውን ሙስሊም ዘግቧል።

አላህ (ሱ.ወ) ወደ ነቢዩ እብራሂምና ወደ ነቢዩ ሱጥ የላካቸው ሙላእኮት በወንድ ሰው የተሙሰሉ ነበሩ።

አራተኛ- አላህን ማጥራት (ተሰቢሕ): ቀንና ሌሊት ያለመሰላቸትና ያለ ድካም አላህን መግንዛት የመላሰሉ የአላህ ትዕዛዞችን የመፈጸም ተግባር የመላሰሉ የምናውቃቸው ተግባራት እንዳላቸው ማመን፤

እንዳንዶቻቸው የተለየ ተግባር ሊኖራቸው ይችላል። ለምሳሌ ጅብረል አላህ (ሱ.ወ) ወደ ነቢያትና ወደ መልክተኞች የሚያስተላልፈውን መልእክት በታግኝነት የማድረስ ተግባር አለው።

ሚካኢል በዝናምና በዕጽዋት ጉዳይ ላይ የተመደበ ነው። እስራሬል በትንሣኤው ቀንና ሰዎች ዳግም ከሞት ተቀስቅሰው ሲነሱ መለክት በመን ፋት ላይ የተመደበ ነው። መለክ ሞት ሰው ሲሞት ነፍሱን በመወሰድ ላይ የተመደበ ነው። መለክ ገህነምም እንደዚሁ በእሳተገሐኑም ላይ የተወከለ ነው። ግህጻን ውስጥ ባሉት ጽንሶች ላይ የተመደቡ መላእኮች፤ እንደ ሕጻን ተጸንሶ አራት ወር ሲሞላው አላህ (ሱ.ወ) መላእካ ይልከበትና ሲሳቱን ዕድሜውን ሥራውን መናጢ ወይም ዕድለኛ መሆኑን እንዲጽፍ ያዘዋል። የሰው ልጆችን ሥራዎች መገግበው የሚይዙ መላእኮች፤ ለያንዳንዱ ሰው ሁለት መላእኮች ከግራና ከቀኙ ተመድበው ሥራዎቹን ይመዘግባሉ። እንደ ሰው ከተቀበረ በኋላ መቃብሩ ውስጥ ሁለት መላእኮች ጌታው ግን እንደሆነ ሃይማኖቱና ነቢዩ ግን እንደሆነ ይጠይቁታል። በመላእኮች ግመን ታላላቅ ውጤቶችን የሚያሰገኝ ሲሆን ከነዚህም የሚከተሉት ይገኛሉ:-

አንደኛ- የአላህን (ሱ.ወ) ታላቅነት፤ ኃያልነቱንና ሥልጣኑን ማወቅ፤ የፍጡር ታላቅነት የፈጣሪውን ኃያልነት ያመለክታልና።

ሁለተኛ- አላህ (ሱ.ወ) ለሰው ልጆች የሚጠበቁቸውን፤ ሥራዎቻቸውን የሚመዘግቡና ለሌሎች ጥቅሞቻቸው የተሰለፉ መላእኮችን በመመደብ ለለገላቸው እንክብካቤ ምሥጋና ለአላህ ማድረስ፤

ሦስተኛ- አላህን (ሱ.ወ) በመግንዛት በሚፈጽሙት ተግባር መላእኮችን መውደድ፤

እንዳንድ ወገኖች መላእኮች አካላት መሆናቸውን አስተባብለው፤ መላእኮች በፍጥረታት ውስጥ የሰረጸ የደገነትና የከፋት መግለጫ ኃይላት

ናቸው ይላሉ። ይህ አባባል የአላህን መጽሐፍ የነቢዩን(ሰ.ዐ.ወ) ሱን-ና እና የሙስሊሞችን የጋራ አጽኖ (እጅግ) የሚያስተባብል አጽኖ ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ الحمد لله فاطر السماوات والأرض جاعل الملائكة رسلا أولى أجنحة منى وثلاث ورباع ﴾ فاطر: ١
 ﴿ ولو ترى لذ يتوفى للذين كفروا الملائكة يضربون وجوههم وأنبارهم ﴾ الأنعام: ٥٠
 ﴿ ولو ترى اذ الظالمون فى غمرات الموت والملائكة باسطوا أيديهم أخرجوا لنفسكم ﴾ الأنعام: ٩٣

« ምሥጋና ሰግያትንና ምድርን ፈጣሪ፣ መላእክትን ባለ ሁለት ሁለት፣ ባለ ሦስት ሦስትም፣ ባለ አራት አራትም ከገሮች የኾኑ መልካሞች አድራጊ ለኾነው አላህ ይገባው ... »⁵⁰

« እነዚያንም የካፋትን፣ መላእክት ፈተኞቻቸውንና ጀርባቻቸውን እየመቀ የታጠ ሱንም ስታይ ትመሱ (እያሉ) በሚገድሏቸው ጊዜ ብታይ ናር፣ (አስደንጋጭን ነገር ታይ ነበር) »⁵¹

« ... በደለኞችንም በሞት መከራዎች ውስጥ በኾኑ ጊዜ መላእክት እጆቻቸውን ዘርጊዎች ኾነው (ለትጥብ) ነፍሶቻችሁን እውጡ! .. (የሚሏቸው ሊኾኑ) ብታይ ናር፣ (አስደናቂን) ነገር ባየህ ነበር) »⁵²

﴿ حتى إذا فزع عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربكم قالوا الحق، وهو العلي الكبير ﴾ سبأ: ٢٣

50 4.m.c /35/1
 51 ለሉ- ለገፋ. 50
 52 ለሉ- ለገገም /6/93

﴿ والملائكة يدخلون عليهم من كل باب، سلام عليكم بما صبرتم، فنعم عقبى الدار ﴾

(إذا أحب الله العبد نادى جبريل أن الله يحب فلانا فأحبه، فيحبه جبريل، فينادى جبريل في أهل السماء، ان الله يحب فلانا فأحبه، فيحبه أهل السماء، ثم يوضع له القبول في الأرض)

« ከልቦቻቸው ላይ ድንጋጤው በተገለጠም ጊዜ፡ (ተግላጆቹ) ጌታችሁ ምን ለለ? ይላሉ፡ (አግላጆቹ) እውነትን ለለ፡ እርሱም ከፍበተኛው ታላቁ ጌታ ነው፡ ይላሉ።»⁵³

« ... መላእክትም በነሱ ላይ ከየደጃፋ ሁሉ ይገባሉ። ሰላም ለናንተ ይሁን (ይህ ምንድን) በመታገላችሁ ነው፡ የመሠረሻይቱም አገር ምን ታምር ! ይሏቸዋል።»
54

እዙ ሁረይራን በመጥቀስ ቡኻሪ በዘገቡት የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሐዲስ ውስጥም የሚከተለውን እናገኛለን፡-

« አላህ አንድ ባሪያውን ሲወድ አላህ እገሌን ይወደዋልና አንተም ውደደው በግለት ለጅብራል ያስታውታል፡ ጅብራልም ይወደዋል። ጅብራል የሰግዶ ነዋሪዎችን ይጣራና አላህ እገሌን ይወደዋልና እናንተም ውደዱት ይላችዋል። የሰግዶ ነዋሪዎችም ይወዱታል። ከዚያም መራት ላይ ተቀባይነት ያገኛሉ።»

« ዐርብ ቀን መጀመሪያ ለጅምፃ ሰላት ወደ መስጊድ የሚሄዱትን በታደም ተከተላቸው መሠረት የሚመዘገቡ መላእኮች በያንዳንዱ የመስጊድ በር ላይ ይቀመጣሉ። ኢግሙ ለኹጥባ መንበር ላይ ሲቀመጥ መዘገባቸውን ይዘጉና ቁርአን (ውዳሌ) ለግዳመጥ መጥተው ይቀመጣሉ።»

እነዚህ ቁርአናዊ አንቀጾችና ኅቢያዊ ሐዲሶች መላእኮች ጠግሞቹ እንሚሉት መንፈሳዊ ኃይሎች ሳይሆኑ አካላት ለመሆናቸው ግልጽ ግስረጃ ናቸው። በነዚህ አንቀጾች መሠረት ላይም መስሊሞች አንድ ወጥ የጋራ አቋም ወስደዋል።

53 በዘአ /34/ : 23
54 አለ- ረዕደ/13/ 23-24

በመጻሕፍት (በኪታቦች) ማመን

በመጻሕፍት ማመን ማለት አላህ (ሱ.ወ) ለፍጡራን ባለው ርዛራሄ ሰዎች ቅኑን መንገድ ተመርተው ለሃረዋ ሃለም ሕይወትና ለነገዋ ዘለሃለ ማዊት ሕይወት ተድላ ይበቁ ዘንድ በመልክተኛ ነቢዮች እማካይነት ባሰተላለፉቸው መለኮታዊ መጻሕፍት ማመን ማለት ነው።

በመጻሕፍት ማመን አራት ጉዳዮችን ያካትታል፡-

አንደኛ- በትክክል ከአላህ የተወረዱ (የተላለፉ) መሆናቸውን ማመን፤

ሁለተኛ- ከነዚህ መጻሕፍት መካከል ለነቢዩ ሙሐመድ (ሱ.ወ.ወ) በተላለፈው በቁርአን፣ ለነቢዩ ሙሳ (ሱ.ወ.ወ) በተላለፈው ተውራት (ኦሪት)፣ ለነቢዩ ኂሳ (ሱ.ወ.ወ) በተላለፈው በእንጂል (ወንጌል) እንደ ዚሁም ለነቢዩ ዳውድ (ሱ.ወ.ወ) በተሰጠው ዘቡር (መዝሙር) በመሳሰሉት

ሰግቸውን በተለይ በምናውቀው ግመንና ሰግቸውን በግናውቃቸው ደገሞ በአጠቃላይ መልኩ ግመን!

ሦስተኛ- ትክክለኛ ሰነዳዊነት ያላቸውን ይዞታቸውን እንደ ቁርአን የተረጋገጠውንና ከተደሙት መጻሕፍት መካከል ያልተለወጠውን ያልተዛባውንና ያልተከለከለውን ክፍል ግረጋገጥ!

አራተኛ- ያልተሻረ ሕገጋቱን መተግበር! ምስጢሩንና ጥቅሙን ብናውቅም ባናውቅም ወደገን መተበል! ከቁርአን በፊት የነበሩት መለኮታዊ መጻሕፍት በሙሉ በቁርአን ተሸረዋል። ይህንኑ በግስመልክት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ وأنزلنا إليك الكتاب بالحق مصدقا لما بين يديه من الكتاب ومهيمنا عليه﴾ المائدة: ٤٨

« ወደ አንተም መጽሐፍን ከበፊት ያለውን መጽሐፍ አረጋጋጭና በርሱ ላይ ተወላዳሪ ሊኾን በውነት አወረደገ...»⁵⁵

ይህ ግለት ከተደሙት መለኮታዊ መጻሕፍት ሕገጋት ውስጥ ትክክለኛነቱ ተረጋግጦ በቁርአን የጸደቀ እስካልሆነ ድረስ አንዱንም ተገባራዊ ግድረግ አይፈቀድም ግለት ነው።

በመጻሕፍት ግመን ከግሪፍሰገኛቸው ታላላቅ ውጤቶች መካከል የግሪክተ ሉትን እናገኛለን:-

አንደኛ- አላህ (ሱ.ወ) ለያንዳንዱ ሕዝብ የግራሙራበት መጽሐፍ ግስተላለፉ ለፍጡራን ባርቼ ያለውን ትኩረት ግወቅ!

55 ሌላ- ግሌላህ/5/48

ሁለተኛ- አላህ (ሱ.ወ) ለዎንዳንድ ሕዝብ ከሁኔታው ጋር የሚጣጣም መጽሐፍት በመስጠቱ ውስጥ የሚንጸባረቀውን የላቀ ጥበቡን ማወቅ፣ ይህንን በማስመልከት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرَعًا وَمِنْهَا جَا﴾

« ... ከላይተ ለሁሉም ሕግና መንገድን አደረግን፤ ... »⁵⁶

ሦስተኛ ይህን ሁሉ ለሰጠ አላህ ምስጋና ማቅረብ፤

56 አል- ግሊላህ /5/: 48

በመልክተኞች (በሩሱል) ማመን

መልክተኛ ማለት ከአላህ ዘንድ የተላለፈ ሕግን (ሸሪዓ) ለሰው ልጆች እንዲያደርስ የታዘዘ ነቢይ ነው። «ረሱል» መልክተኛ ማለት ሲሆን «ሩሱል» መልክተኞች ማለት ነው። የመጀመሪያው ረሱል ነቢዩ ኑሕ ሲሆን የመጨረሻው ረሱል ደግሞ ነቢዩ ሙሐመድ (ሲ.ዐ.ወ) ናቸው።

አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ، كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ

بَعْدِهِ﴾ النساء: ۱۶۳

« እኛ ወደ ኑሕና ከርሱ ዘንድ ወደነበሩት ነቢያት እንዳወረድን፡ ወደ እንተሞ አወረድን፡...»⁵⁷

ቡኻሪ አነስ ብን ማለብን ጠቅሰው በዘገቡት የነቢዩ (ሲ.ዐ.ወ) ሐዲስ ውስጥም የሚከተለውን እናገኛለን፡-

57:አል-ኒሳእ /4/:163

(إن النبي صلى الله عليه وسلم ذكر أن الناس يأتون إلى آدم ليُسْفَع لهم فيعْتَدِر إليهم، ويقول: أتوا نوحا أول رسول بعثه الله...)»

«በትንሣኤው ቀን ሰዎች አላህን እንዲያማልኑላቸው ወይ አይሉም ሲመጡ አለመቻላቸውን ይቅርታ ይጠይቁና አላህ መልክተኛ (ረሱል) እድርጉ መጀመሪያ ወደ ላካቸው ወደ ኑሕ ሂዱ ይላሉ። ...»

ንቢዩ ሙሐመድ (ሱ.ወ) የንቢዮች መደምደሚያ መሆናቸውን ሲገልጽ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ ما كان محمد أباً أحد من رجالكم ولكن رسول الله وخاتم النبيين ﴾ الأحزاب: ٤٠

« ሙሐመድ፣ ከወንዶቻችሁ የአንድም ሰው አባት አይደለም፣ ግን የአላህ መልክተኛና የንቢዮች መደምደሚያ ነው። ...»⁵

ራሱን የኃጎን ሕግ (ሸሪዓ) ይዞ ከአላህ (ሱ.ወ) የሚላክ መልክተኛ (ረሱል) የሌለው ሕዝብ አልነበረም። ወይም ከበፊቱ የነበረውን ሕግ (ሸሪዓ) እንዲያድስ ከአላህ የሚታዘዝ ንቢይ ያልነበረው ሕዝብ የለም።

አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ ولقد بعثنا في كل أمة رسولا، إن اعبدوا الله، واجتنبوا الطاغوت ﴾ الحل: ٣٦
﴿ وإن من أمة إلا خلا فيها نذير ﴾ فاطر: ٢٤

57 አለ- አሕፃዝ /33/ 40

﴿إنا أنزلنا التوراة فيها هدى ونور، يحكم بها النبيون الذين أسلموا للذين هادوا﴾ المائدة: ٤٤

« በየሕዝቡም ሁሉ ውስጥ፡ አላህን ተዘኑ፡ ግዮትንም ራቁ፡ በግለት ሙልክ ተኛን በእርግጥ ልከናል፡ ...» ⁵⁸

« ... ግንኛይቱም ሕዝብ በሙስሊ አስረራራ ያላለረዛት የለችም» ⁵⁹

« እኛ ተውራትን በውስጥ ሙምሪያና ብርሃን ያለባት ስትኾን አወረድን፤ እነዚያ ትዕዛዝን የተቀበሉት ነቢያት በነቢያ ይሁዳውያን በኾኑት ላይ በርዕ ያረርዳሉ...» ⁶⁰

ሙልክ ተኛች (ሩሱል) ምንም ዓይነት የጌትነትም ሆነ የአምላክነት ሙለያ የሌላቸው ሰብዓዊ ፍጡራን ናቸው። የነቢያት ሁሉ ቁንጮና ከሙልክ ተኛች ሁሉ አላህ ዘንድ ታላቅ ደረጃ ያላቸውን ነቢዩ ሙሐመድን (ሰ.ዐ.ወ) እንኳ አላህ (ሱ.ወ) ቁርአን ውስጥ እንዲህ ብሏቸዋል፡-

﴿قل لا أملك لنفسي نفعا ولا ضرا إلا ما شاء الله، ولو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير وما مسني السوء، إن أنا إلا نذير وبشير تقوم يومنون﴾ الأعراف: ١٨٨

﴿قل انى لا أمالك لكم ضرا ولا رشدا، قل انى لمن يجيرنى من الله أحد، ولن أجد من دونه ملتحدا﴾ الجن: ٢١ - ٢٢

« አላህ የሻውን በሰተቀር ለራሴ ተቅምንም፡ ጉዳትንም፡ ገዳችልም፡ ሩቅንም (ምስጢር) የግወቅ በነበርኩ ናር ከሙልካም ነገር ባበዛሁና ከተም ነገር ባልነካኝ

58 አለ-ኃሕል /16/፡ 36
59 ፋጢር /35/፡ 24
60 አለ-ግሊላህ /5/፡ 41

ነበር! እኔ ለጊያግት ሕዝቦች ለሠራሪና ለባላሪ እገጃ ሌላ አይደለሁም
በላቸው»⁶¹

« እኔ ለናገተ ጉዳገግ ተጥታገግ አልቸልም በላቸው» እኔ በአላህ ትግት
እንድም አያድሃኝም! ከርሱም ሌላ ማሪያን አላገኝም በላቸው»⁶²

መልክተኞች እንደሌላው ሰው ሁሉ የመታመም የመጥት የመብላት
የመጠጣትና ሌሎች ሁኔታዎች የግታይባቸው ፍጡራን ናቸው። አላህ
(ሱ.ፀ) ስለዚህም እብራሂም እንዲህ ብሏል:-

﴿ والذي هو يطعمني ويمسقين، وإذا مرضت فهو يشفين، والذي
يميتني ثم يحيين ﴾ الشراء: ٧٩ - ٨١

« ምን ለርሱ የጊያግገኝና የጊያጠግኝ ነው። በታመምኩ ጊዜ ለርሱ ያህረኛል።
ምን የጊንድላኝ! ከዚያም ሕያው የጊያደርገኝ ነው»⁶³

ነዚህ ሙሐመድም (ሱ.ፀ.ፀ) እንዲህ ብለዋል:-

(إنما لنا بشر متكم لنسى كما ننسون فإذا نميت فنكروني)

« እኔ እንደናገተው ሰው እገጃ ሌላ አይደለሁም። ለናገተ እንደምትረሱ ሁሉ
እኔም እረላለሁና ለረላ ለላታውሱኝ»

መልክተኞች አላህ ዘንድ ካላቸው ከፍተኛ ደረጃ ጋር ለአላህ ተገኝ
ዎችና ትን ታላላቾች ሙሆናቸውን በግጥገብ ለለገሱ ተናገሯል። ክዚያ ኮሌን
(ሱ.ፀ.ፀ) እና ክዚያ ሙሐመድን (ሱ.ፀ.ፀ) አስመልክቶ እንዲህ ብሏል:-

61 አላ-ጳሪፍ 77:188
62 አላ-ጳሪፍ/72:21-22
63 አላ-ጳሪፍ/76: 70-81

﴿إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾⁶⁴ الإسراء: ٣
 ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ
 لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾⁶⁵ الفرقان: ١

«... እርሱ በብዙ አመስጋኝ ባሪያ ነበር»⁶⁴

« ያ ተርታገን (ውነትን ከውሸት ለይውን መጽሐፍ ቁርአንን) በባሪያው ላይ፡ ለዓለግት እስረራሪ ይኾን ዘንድ፡ ያወረደው (አምላክ)፡ ክብርና ጥራት ተገባው»⁶⁵

ስለ ነቢዮች እብራሂም፡ እስሐቅና ያዕቆብ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ، وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي،
 وَالْأَبْصَارِ، إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذَكَرَى الدَّارِ، وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمَنْ
 الْمُسْتَطْفِينَ الْأَخْيَارِ﴾⁶⁶ ص: ٤٥ - ٤٧

«ባርቶችንም ኢብራሂምን፡ እስሐቅንና ያዕቆብንም፡ የኃይልና የግስተዋል ባለቤቶች የኾኑትን አውሳላቸው» እኛ ጥሩ በኾነች ጠባይ መረጥናቸው፤ (እርሷም) የመዉረሻይቱን እገር ግስታወስናት» እነርሱም እኛ ዘንድ ከመልካምቹ ምርጫችናቸው»⁶⁶

ስለ ነቢዮቹ ዒላም (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

64 አል-አስራእ /17/ 3
 65 አል- ተርታገ/25/ 1
 66 ዒድ /38/ 45-47

﴿ ان هو إلا عبد أنعمنا عليه وجعلناه مثلا لبني اسرائيل ﴾

الرحرف: ٥٩

« እርሱ በርሱ ላይ የለገለገለት፡ ለእስራኤልም ልጆች ታምር ያደረገው የኾነ ባሪያ እንጅ ሌላ አይደለም።»⁶⁷

በመልክተኞች (በሩሱል) ማመን አራት ነገሮችን ያካትታል

አንደኛ- ከአላህ በትክክል የተላኩ መሆናቸውን ማመን፤ ከመልክተኞች ውስጥ ያንዱንም መልክት ያስተባበለ ሰው በሁሉም የአላህ ነቢያትና መልክተኞች እንዳላመነ ይቆጠራል። አላህ (ሱ.ወ) ስለነቢዩ ኑሕ (ሰ.ዐ.ወ) ሕዝብ ሲናገር እንዲህ ብሏል፡-

﴿ كذبت قوم نوح المرسلين ﴾ الشعراء: ١٠٤

« የኑሕ ሕዝቦች መልክተኞችን አስተባበሉ።»⁶⁸

የኑሕ ሕዝቦች በወቅቱ ያስተባበሉት መልክተኛውን ኑሕን ብቻ ቢሆንም እንዲያው መልክተኛ ማስተባበል ማለት ከአላህ የተላኩ መልክተኞችን በጥቅሉ እንደማስተባበል ስለሚቆጠር አላህ (ሱ.ወ) ሕዝቦቹ ኑሕን ብቻ ሳይሆን ሁሉንም እንዳስተባበሉ ለማመልከት «መልክተኞችን አስተባበሉ» ብሏል። በዚህ መሠረትም ነቢዩ ሙሐመድን (ሰ.ዐ.ወ) ያስተባበሉና ያልተከተሏቸው ክርስትያኖች ሙሐመድን ብቻ ሳይሆን ነቢዩ ዒሳንም (ሰ.ዐ.ወ) ያስተባበሉና ያልተከተሏቸው ናቸው ማለት ነው። በተለይ ደግሞ ነቢዩ ዒሳ

67 ለሌ- ሹኸሩ/43/ 59
68 ለሌ- ሹዐሩ 226/ 104

ነቢዩ ሙሐመድ ከርሳቸው ዘመን በኋላ እንደሚመጡ ተከታዮቻቸውን አብሰረው ነበር። ይህ ብሰራት ከጥመት መንገድ የሚያደናቸውና ወደ ተተኛው የአላህ ጉዳና የሚመራቸው የአላህ መልክተኛ ደመወዳችኋል ከግለት ውጭ ሌላ ትርጉም ሊኖረው አይችልም።

ሁለተኛ- በበግቸው በተለይ ባወቅናቸው እንደ ሙሐመድ፣ ሊብራሂያ ሙሳ፣ ዒሳና ኑሕ (ሰ.ዐ.ወ) ባሉት ግመን፤

እነዚህ አምስት « ኦ-ሉል ሀዘም » ወይም ጽኑና ተርጠኞቹ በመባል የሚታወቁ ሲሆን አላህ (ሱ.ወ) ተርክን ውስጥ በጥምረት ሁለት ቦታ ላይ አውስቷቸዋል:-

﴿ وَاذْخَرْنَا مِنَ الَّذِينَ مِيثَاقَهُمْ وَمَنْكَرٌ وَمِنْ نُوحٍ، وَإِبْرَاهِيمَ، وَمُوسَى، وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ﴾ الأعراب: ٧

﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ، وَمُوسَى، وَعِيسَى، أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ﴾ الشورى: ١٣

« ከነቢዮቻቸው የጠባቂ ኪሳናቸውን፣ ከእንተም፣ ከኩሊም፣ ከሊብራሂያ፣ ከሙሳ፣ ከሙርያ፣ ለጅ ዒሳ፣ ለሆን ጊዜ (አሊታውስ)፣ ... »⁶⁹

« ለናንተም ከሃይማኖት ያንን በርሱ ኑሕን ያዘዘዘትን ደነገገላችሁ፣ ያንንም ወላንተ ያወረደነውን፣ ያንንም በርሱ ሊብራሂያን፣ ሙሳና ዒሳ፣ ያዘዘ ገበትን፣ ሃይማኖትን በትክክል አጽፎ፣ በርሱም ለትላያ፣ ግለትን (ደነገገን)፣ ... »⁷⁰

ስግቸውን የግናውቃቸውን ነቢያት በተመለከተ ገን በአጠቃላይ እናምንባቸዋለን። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

69 ለሉ- አገጥስ /33/ : 7
70 ለሉ- ዩራ /42/ : 13

﴿ ولقد أرسلنا من قبلك منهم من فقصنا عليك ومنهم من لم
 نقصص عليك ﴾ عام: ٧٨

« ከገተ በፈትም መልክተኞችን በእርግጥ ልከናል፤ ከነሱ ባንተ ላይ የተረከገንልህ አልሉ፤ ከነሱም ባንተ ላይ የልተረከነው አልሉ። ... »⁷¹ ያ፤ ፡

ሦስተኛ- ስለነሱ የተላለፈውንና ትክክለኛ የሆነውን ታሪክ አምና መቀበል፤ አራተኛ- ከነርሱ መካከል ወደኛ በተላኩት- በግጥሃዎቻቸው በሙሐመድ (ሰ.ሀ.ወ) ወደ መላው የሰው ልጅ የተላኩ መልክተኛ መሆናቸውን አምና መቀበል ሕጋቸውን (ሸረሃን) ተግባራዊ ግድረገ፤ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما ﴾ النساء: ٦٥

« በጌታህም እምላላው በመካከላቸው በተከራከሩበት ፍርድ እስኪያሰፈርዱ፤ ከዚያም ከፈረድኸው ነገር በነፍሳቸው ውስጥ ጭንቀትን እስኪያገኙና ፍጹም መታዘዝንም እስኪታዘዙ ድረስ አያምኑም፤ (ምእመን አይኾኑም)።»⁷²

በመልክተኞች ግመን ከሚያስገኛቸው ጥቅሞች:-

አንደኛ- አላህ (ሱ.ወ) ለባርቺ ምን ያህል ርህራሄ እንደሆነ ያሳውቃል። ወደ ቀጥተኛ ጉዳናው ሊመሩዋቸውና እርሱን እንዲት እንደሚገዙት ያብራሩላቸው ዘንድ አላህ (ሱ.ወ) ወደ ሰው ልጆች መልክተኞችን መላኩ

71 አላ- ሙእጊን /40/: 78
 72 አላ- ኒላእ /4/: 65

ለሰው ልጆች የሰጠውን ጸጋና እንደተባባሰ ያመልክታል። የሰው ልጅ አእምሮ እነዚህን መለኮታዊ ስጦታት በገባ ራሱ ሊያውቅ አይችልምና።

ሁለተኛ- ለዚህ ታላቅ ጸጋ አላህን (ፍ.ወ) ማመስገን።

ሦስተኛ- መልክተኞችን መውደድ፡ ማክበር፡ የአላህ (ፍ.ወ) መልክተኞች ስለሆኑ፡ አላህን በፍጹምነት ስለሚገዙት የተጣለባቸውን ጋላ ፈንት ተወጥተው የአላህን መልክት በታማኝነት ስላደረሱና ባርቹን በቅንነት ስለመከሩ ተገቢያቸው በሆነ መንገድ መልክተኞቹን ማወደስ።

አላህ (ፍ.ወ) ከሰዎች መካከል መልክተኞችን አይልክም፡ ሰብዓዊ ፍጡራን የአላህ መልክተኛ መሆን አይችሉም በሚል፡ ዕብራተኞች መልክተኞችን አስተባብረዋል። አላህ (ፍ.ወ) ይህን መሠረት የለሽ አባባል በማስተባበል እንዲህ ብሏል፡-

﴿ وما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى إلا أن قالوا أبعث الله بشرا رسولا، قل لو كان فى الأرض ملائكة يمشون مطمئنين، لنزلنا عليهم من السماء ملكا رسولا﴾ الإسراء: ٩٥

« ሰዎችንም፡ መረ (ቁርአን) በመጣላቸው ጊዜ ከማመን፡ አላህ ሰውን መልክተኛ አድርጎ ላከን? ማለታቸው እንጂ ሌላ አልከለከላቸውም። በምድር ላይ ረግተው የሚገኙ መላእክት በነበሩ ናር፡ በነሱ ላይ (ከጉላቸው) የመልአክን መልክተኛ ባወረድን ነበር፡ በላቸው።»⁷³

ከላይ እንደተመለከተው ሁሉ ሰዎች ወደሚኖሩባት መረት የሚላኩ መልክተኛ እንደነሱው ያለ የሰው ልጅ ወገን መሆን አለበት፤ የምድር ነዋሪዎች መላእክት ቢሆኑ ናር አላህ ከሰማይ መልአክን መልክተኛ አድርጎ በላከላቸው ነበር በማለት አላህ (ፍ.ወ) አባባላቸውን ውድቅ አድርጓል።

73 አለ- አብራክ /17/ 94-95

በተመሳሳይ ሁኔታም መልክተኞችን ያስተባባሱ ሠንኖች የተናገሩትን እንደ
ሚከተለው ገልጿል:-

« إن أنتم إلا بشر مثلنا تريدون أن تصدونا عما كان يعبد آباؤنا،
فإننا بسلطان بين، قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ: إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ
بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ﴿١٠﴾ إِبْرَاهِيمَ: ١١

« ... (ሕዝቦቹም) :- እናንተ ብጤያትን ሰው እንጂ ሌላ አይደላችሁም፤
እዛቶቻችን ይገንዙት ከነበሩት ልትከለክሉን ትሻላችሁ፤ ገልጽንም አስረጅ
(ዛመጣችሁት ሌላ) እምጡልን አሉህ መልክተኞቻቸውም ለነርሱ አሉ፡- እኛ
ብጤያችሁ ሰው እንጂ ሌላ አይደለንም፤ ገን እላህ ከዛርቼ በሚሻው ሰው ላይ
ይለገሳል፤ ለኛም በእላህ ፈቃድ እንጂ ማስረጃን ልናመጣላችሁ
አይገባንም፤...»⁷⁴

السيد محمد ابراهيم
ابراهيم ابراهيم
من
٢٧٠٠٧

74 ኢብራሂም /14/ 10-11

በመጨረሻው ቀን ማመን

የመጨረሻው ቀን ግለት ሰዎች ከሞት ተቀስቅሰው ለምርመራና እንደየሥራቸው ተገቢ ምንጻቸውን ለመቀበል የሚጎሱበት የትንሣኤ ቀን ነው። የመጨረሻ ቀን የተባለበት ምክንያት ገነት የሚገቡትም ሆኑ ገሐነም የሚገቡት ሁሉም በየቤቱ ስለሚገባ ከዚያ ቀን በኋላ ሌላ ቀን ስለሌለ ነው።

በመጨረሻው ቀን ማመን ሦስት ነገሮችን ያጠቃልላል

አንደኛ- ከሞቱ በኋላ ዳግም መቀስቀስ (በዕስ) መኖሩን ማመን፤ ይህ ግለት ሁለተኛው መለከት ሲነፋ ሙታን በሙሉ ራቆታቸውን ያለምንም ልብስ፣ ያለ ጫማ ባዶ እግራቸውን ያልተገረዙ ሆነው የዓለማት ረግሪ ጌታ ፊት ለፍርድ ለመቅረብ በሚቀሰቀሱበት ቀን ማመን ግለት ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ كما بدأنا أول خلق نعيده وعدا علينا إنا كنا فاعلين ﴾

الأنبياء: ١٠٤

« ... የመጀመሪያን ፍጥረት እንደ ጀመርን፣ እንደሌለን ለእርሶን (መረጃ) በኛ ላይ የኾነን ተጠር ተጠርን፣ (የተጠርንውን) ሠሪዎች ነን። »⁷⁵

ከዎት መተሰተሰ ቁርአን ሱን-ና እና የሙስሊሞች የጋራ አጽዎ (እጅግዕ) ያረጋገጡት ፍጹግ ደውነት ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ ثم إنكم بعد ذلك لميتون، ثم إنكم يوم

القيامة تبعثون ﴾ المؤمنون: ١٥ - ١٦

« ከሆኑም እናንተ ከሐህ በኋላ በእርግጥ ጌቶች ናችሁ። ከሆኑም እናንተ በትንሣኤ ቀን ትተሰተሳችሁ። »⁷⁶

ነቢዩዎ (ሱ.ወ) እንዲህ ብለዋል:-

(بحشر للناس يوم القيامة حفاة غرلا) متفق عليه

« ለዎች በትንሣኤ ቀን ባዶ እገራቸውን ያልተገረዙ ሀገው ከዎት ይተሰተሳሉ። »⁷⁷

75 ለሌ- እንቢያ /21/: 104
76 ለሌ- ለጊኑን /23/: 15-16
77 ቡ-ጊሪና ሙሊዎ የገደቡት ልላለ

የሙስሊሞች የጋራ አቋምም ይህንን ያረጋግጣል። ይህ ፍጥረት መጨረሻ ናርት ሁሉም ነገ ከጠፋ በኋላ ሰዎች ሁሉ የየሥራቸውን ዋጋ ቀደም ሲል አላህ በላካቸው ነቢያት አግካይነት የተላለፈላቸውን መለኮታዊ ሕግ በመተግበር ረገድ ባደረጉት ጥረት ላይ የተመረኮዘ ምንዳ ወይም ቅጣት የገደታ ግግኘት እንዳለባቸው የአላህ (ሱ.ወ) ጥበብ የሚወሰነው ጉዳይ ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿أفحسبتم إنما خلقناكم عبثا، وأنكم إلينا لا ترجعون﴾

المؤمنون: 110

« የፈጠሮናችሁ፡ ለዘንጋ መኾኑን እናንተም ወደኛ የግትመለሱ መኾናችሁን ጠረጠራችሁን? » 78

አላህ (ሱ.ወ) ለነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿إن الذي فرض عليك القرآن لرادك إلى معاد﴾

النقص: 80

« ያ ቁርአንን የተከፋፈለ ኾና ባንተ ላይ ያወረደው (አምላክ)፡ ወደ መመለሻ በእርግጥ መላሺህ ነው፤ ... » 79

ሁለተኛ - ምርመራ መኖሩንና ለሁሉም እንደየሥራው ዋጋ የሚሰጠው መሆኑን ግመን፤ አንድ ሰው በመጀመሪያ ምድራዊ ሕይወቱ በፈጸማቸው ሥራዎች ሁሉ ላይ ምርመራ ይደረግበትና መልካም ሠርቶ ከሆነ ነገት መጥፎ ሠርቶ ከሆነም የከፋ የገሐነም አላት ይገባል። ይህ እምነት በቁርአን በሱን-ና እና በሙስሊሞች የጋራ አቋም (እጅግፊ) የተረጋገጠ ነው።

አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

78 ለሌ- ሙላጊኑን /23/: 115

79 ለሌ-ተላላ /28/: 85

﴿ ان الينا ايابهم ثم ان علينا حسابهم ﴾ العاشية: ٢٥ ٢٦
 ﴿ من جاء بالحسنة فله عشر امثالها، ومن جاء بالسيئة فلا يجزى
 الا مثلها، وهم لا يظلمون ﴾ الاعام: ١٦٠

﴿ ونضع موازين القسط ليوم القيامة، فلا تظلم نفس
 شيئا، وان كان متقال حبة من خردل أتينا بها، وكفى بنا
 حاسبين ﴾ الانبياء: ٤٧

« መመለሻቸው ወደኛ ብቻ ነው። ከዚያም ምርመራቸው በኛ ላይ ብቻ ነው። »⁸⁰
 « በመልካም ሥራ የመጣ ሰው፡ ለርሱ ሀሥር ብዙዎቻቸው አሉት፤ በነፃ ሥራም
 የመጣ ሰው ብዙዎን እንጅ አይመነጻም፤ እነርሱም አይበደሉም። »⁸¹

« በትንሣኤም ቀን ትክክለኛ ጊዛኖችን እናቆግላለን፤ ግንኛዎቹም ነፍስ ምንንም
 አትበድልም፤ (ሥራው) የሰናፍቱ ቅንጣት ያካል ቢኾንም እርሷን እናመ
 ጣታለን፤ ተቆጣጣሪዎቻችንም በኛ በቃ። »⁸²

በእነዚህ ሁሉም በተላለፈው ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ
 ብለዋል:-

(ان الله يدنى المؤمن فيضع عليه كنفه ويستره، فيقول:
 أتعرف ذنب كذا؟ أتعرف ذنب كذا؟ فيقول نعم: أى رب
 حتى إذا قرر بذنوبه، ورأى أنه قد هلك قال: قد سترتها

80 አሉ - ገሺያህ /88/ 25-26
 81 አሉ - እንጻም /6/ 160
 82 አሉ - እንቢያ /21/ 47

عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم، فيعطى كتاب حسناته، وأما الكفار والمنافقون فينادى بهم على رؤس الخلائق (هؤلاء الذين كذبوا على ربهم، ألا لعنة الله على الظالمين) متفق عليه

(ان من هم بحسنة فعلها، كتبها الله عنده عشر حسنات إلى سبعمائة ضعف إلى أضعاف كثيرة، وأن من هم بسينة فعلها، كتبها الله سينة واحدة)

« አላህ እግኝ የሆነ ሰውን (—እምንን) ያቀርብና ገበያውን በመሸፈን፡- (እንዲህ ያለውን ኃጢአትህን እንደዚያ ያለውን ኃጢአትህን ታውቃለህ?) ይለዋል። (እግኞቻቸው) እያ ጌታዬ አውቃለሁ ይላል። ኃጢአቶቹን አላምናት ጥፋት እንደተረጋገጠበት የተረዳ መሆኑን ሊመለከትዎቻል፡- (በመጀመሪያዎ ምድራዊ ሕይወትህ ጊዜያዊ ደብዳቤህ ለእህህ ሳይሆን የቅርብ ገብ እምርሃለሁ) ይለውና እግኞቹ የመልካም ሥራዎቹን መዘገብ ይሰጣል። ለከፋይዎችና ለአስመላይ መናፍቃን ገን (እነዚህ ጌታቸው ላይ የተጣጠቱ ናቸው፡ የአላህ ቁጣም በበጎዎች ላይ ይሁን) ተብሎ በተሰበሰቡ ፍጡራን ፈት ይታወጃል።»⁸³

« እንደ ሰው መልካም ሥራ ለመሥራት አለቦ ከሠራው አላህ ከአሥር መልካም ምንጭ ጀምሮ እስከ ሰባት መቶ እጥፍ እስከ ብዙ እጥፍ ድርብ ምንጭ ድረስ እርሱ ወንድ ይጽፍለታል። እንደ ሰው መጥሮ ነገር አለቦ ከሠራው ገን እንደ መጥሮ ሥራ ብቻ አላህ ይመዘገብበታል።»

ምርመራ ስለመናፍኑና ለሁሉም እንደ የሥራው ተገቢ ዋጋ የሚከፈለው ስለመሆኑ መስላዎች በአንድ ድምጽ የተሰማውበት እውነታ ነው። የአላህ (ሱ.ወ) ጥበብም ይህንን ገዴታ ያደርጋል። አላህ (ሱ.ወ) መጻሕፍት አውርዷል። መልክተኞችን ልኳል። መልክተኞች ያስተማሩትን ነገር እንዲቀበሉና ተገባራዊ እንዲያደርጉ በሰዎች ላይ ገዴታ ጥሏል። መልክተኞቹ ያስተማሩትን የሚጻፈሩ ወገኖችን መዋጋት ልጆቻቸውን ሴቶቻቸውንና ንብረታቸውን መውረስ ፈቅዷል። ምርመራ ጥያቄና ለሁሉም እንደ የሥ

83 በግሪና ሙሉያ የገቡት ሐላስ

ራው ምንዳ ወይም ቅጣት የመስጠት ፍትሕ የማይኖር ቢሆን ኖሮ ይህን ሁሉ መደንገግ ከንቱ በሆነ ነበር። ጥበበኛው አምላክ አላህ (ሱ.ወ) ከዚህ ከንቱነት የጠራ ጌታ ነው። ይህን እውነታ አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ فلنسالن الذين أرسل إليهم، ولنسالن المرسلين، فلنقصن عليهم بعلمهم/وما كنا غائبين﴾

الأعراف: ٦ - ٧

«እነዚያንም ወደሱ ነብያት የተላኩባቸውን (ሐዘቦች) በእርግጥ እንጠይቃቸዋለን» የተላኩትን መልዕክተኞችም በእርግጥ እንጠይቃለን፤ በነርሱም ላይ (የነበሩበትን ሁሉ) ከዕውቀት ጋር በእርግጥ እንተርክላቸዋለን፤ የራቅንም አልነበርንም።»⁸⁴

ሦስተኛ - ገነትና እሳት (ገሐነም) መኖሩን ማመን፤

በገነትና በእሳት (ገሐነም) መኖር ማመን ማለት የፍጥረታት ሁሉ መጨረሻ ከሁለቱ በአንደኛው መሆኑን ማመን ማለት ነው። ጀነት የነዚያ አላህ እንዲያምኑ በጠየቃቸው ነገር ሁሉ ያመኑ አላህንና መልዕክተኛውን በቅገነት የታዘዙ ለአላህ ፍጹም በመሆን መልዕክተኞቹን ለተከተሉ ፈረሀ አላህ የሆኑ ምዕመናን አገር ነች። ገነት ታይተውና ተለምተው የማይታወቁ፤ በሰው አእምሮ ታሰበው የማይታወቁ የመደለኞች ዓይነቶች የተትረፈረፉባት መኖሪያ አገር ነች። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات، أولئك هم خير البرية، جزاؤهم عند ربهم جنات تجري من تحتها الأنهار، خالدين فيها أبدا، رضي الله عنهم ورضوا عنه، ذلك لمن خشي ربه﴾

البقرة: ٧ - ٨

84 ለአ - ለዕረብ / 71: 6-7

﴿ فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون ﴾ السجدة: ١٧

« እነዚያ ምዕተትና መልካሞችንም የሠሩት፣ እነዚያ እነሱ ከፍተረት ሁሉ በላይ ናቸው። በጌታቸው ዘንድ ምንጻቸው ከሥርዓቸው ወንዞች የሚፈሉባቸው የመኖሪያ ገነቶች ነው፤ በውስጣቸው ዘላለም ዘውታሪዎች ሲኾኑ፣ (ይገቡ ባቸዋል)። እላህ ከእሱ ወደደ ፣ ከርሱም ወደዲ፣ ይህ ጌታውን ለፈራ ሰው ነው።»⁸⁵

« ይሠሩትም በነበሩት ለመመንደት፣ ከዓይኖች መርገያ ለእሱ የተደበቀላቸውን (ጸጋ)፣ ግንኙይቱም ነፍስ አታውቅም።»⁸⁶

እላት (ገሐነም) ደግሞ እርሱን ላስተባበሉና መልክተኞቹ ላይ ላመዱ ከሐዲዎችና በዳዮች አላህ (ሱ.ወ) ያዘጋጀላቸው የሥቃይ ሥፍራ ነች። ይህ ነው ተብሎ የግዴታበብ የሥቃይና የሁንቀት ዓይነቶች ያጠቃልላች የመቀጣጣይ ቦታ ነች። እላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

﴿ واتقوا النار التي أعدت للكافرين ﴾ آل عمران: ١٣١
 ﴿ إنا أعدنا للكافرين نارا أحاط بهم سرادقها، وإن يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل يشوى الوجوه، بئس الشراب وساعت مرتققاً ﴾
 الكهف: ٢٩

﴿ إن الله لعن الكافرين، وأعد لهم سعيراً، خالدين فيها أبداً، لا يجدون ولياً ولا نصيراً، يوم تقلب وجوههم فى النار، يقولون يا ليتنا أطعنا الله وأطعنا الرسولاً ﴾ الأحراب، ٦٤ - ٦٦

85 አሉ - ዘይፋህ /98/7-8
 86 አሉ - ዘይፋህ /32/ 17

« ያችንም ለከሐዲዎች የተደገሰችውን እሳት ተጠቅሞታል። »⁸⁷

« ... እኛ ለበደላዎች አጥርጥ ጠባብ የሆነችውን እሳት አዘጋጅተናል። (ከጥም) እርዳታንም በፈልጉ። እንደዘይት ዘቃጥ ባለ ፈቶችን በሚጠብሰው ሃ። ደረጃላ። ሙጠላ። ከፋ። ሙደገደደደ። ምንኛ አሰባኝነት! »⁸⁸

« አላህ ከሐዲዎችን በእርጥፍ ረግጧቸዋል። ለእርሱም የተጋጋመችን እሳት አዘጋጅቷል። በርግ ውስጥ ዘለላም። ዘውታሪዎች ሲኾኑ፣ ወጻጅም ረዳትም አያገኙም። ፈቶቻቸው በእሳት ውስጥ በሚገልጧቸው ቀን፣ ምንኛታችን! አላህን በተገዛን፣ ሙልኮተኛውንም በታዘዝን ነገር እያሉ ይጸጸታሉ። »⁸⁹

ከሞት በኋላ በሚሆኑ መቃብር ውስጥ በሚኖረው ሥቃይ ፈተናና ደስታ በመሳሰሉት ነገሮች ማመን በመሠረረሻው ቀን በማመን ሥር ይጠቃለላሉ።

ሀ- የመቃብር ውስጥ ፈተና፡- ይህ ፈተና ሚቹ ከተቀበረ በኋላ ጌታው ማን እንደሆነ፣ ሃይማኖቱ ምን እንደሆነና ነቢዩ ማን እንደሆነ የሚጠየቅበት ፈተና ነው። በዚህ ፈተና ወቅት በጸናው የአላህ ቃል ላመኑ ምዕመናን አላህ (ሱ.ወ) ጽናት ይሰጥና- ጌታዬ አላህ ነው፣ ሃይማኖቴ እስላም ነው፣ ነቢዩም ሙሐመድ (ሲ.ሀ.ወ) ናቸው በማለት ይመልሳሉ። አላህ በዳዮችን ያጠምና ከሐዲዎች ሃ! ሃ! አላውቅም ብለው ይመልሳሉ። አስመላይ መናፈቁ ወይም ተጠራጣሪው ደግሞ፣ አላውቅም ሰዎች ሲሉ ሰምቼ ነው ያልኩት ብሎ ይመልሳል።

ለ- መቃብር ውስጥ ያለው ሥቃይና ደስታ፡- የመቃብር ውስጥ ሥቃይን በተመለከተ በዳዮች መናፍቃንና ከሐዲዎች መቃብራቸው ውስጥ ይሠቃያሉ። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡-

87 አሊ-ጊዮሪ/3/ 131
88 አሊ-ከሆ/18/ 29
89 አሊ- አሕዛ/33/ 64-66

﴿ ولو ترى إذ الظالمون في غمرات الموت، والملائكة باسطوا أيديهم، أخرجوا أنفسهم، اليوم تجزون عذاب الهون بما كنتم تقولون على الله غير الحق وكنتم عن آياته تستكبرون ﴾
 الأنعام: ٩٣

« ... በጸላኞችንም በጥት መነራዎች ውስጥ በኾኑ ጊዜ መላእክት እጆቻቸውን ዘርጊዎች ኾነው (ለትጥጥብ) ነፋሶቻችሁን አውጡ፤ በእህህላይ እውነት ያልሆነን ነገር ትናገሩ በነበራችሁትና ከእንቀጽቹም ትኩሩ በነበራችሁት ምክንያት፡ ሃራ የውርደትን ቅጣት ትመነጻላችሁ፡ (የግዲቸው ሊኾኑ) ብታይ ናር፡ (አስደናቂን ነገር ባየህ ነበር)»⁹⁰

﴿ النار يعرضون عليها غدوا وعشيا، ويوم تقوم الساعة أدخلوا آل فرعون أشد العذاب ﴾ غافر: ٤٦

« እላት በጧትና በግታ በርዲ ላይ ይቀርባሉ፤ ሰዓቲቱም በምትኾንበት ቀን የፈርዖንን ቤተሰቦች ብርቱን ቅጣት (ገሀነምን) አገቡዋቸው (ይባላል)»⁹¹

መስሊም ዘይድ ብን ላቢትን በመጥቀስ በዘንቡት ሐዲስ ውስጥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል:-

(فلولا أن لا تدافنوا لدعوت الله أن يسمعكم من عذاب القبر الذي أسمع منه، ثم أقبل بوجهه فقال: تعوذوا بالله من عذاب النار قالوا: نعوذ بالله من عذاب النار. فقال: تعوذوا من عذاب القبر، قالوا: نعوذ بالله من عذاب القبر، قال: تعوذوا من الفتن ما

90 ለሌ - ለገንም /6/: 93
 91 ለሌ - ለግጊን /40/: 46

ظهر منها وما بطن، قالوا: نعوذ بالله من الفتنة ما ظهر منها وما بطن، قال: تعوذوا بالله من فتنة الدجال قالوا: نعوذ بالله من فتنة للدجال) رواه مسلم

«... (ጵፍጺ) በመስግታችሁ ምክንያት ረሳችሁን) ሙተባበር ትተዋላችሁ ብዬ ባልሰጋ ናር እኔ እየሰግሁ ያለሁትን (የመታብሩ ሰዎች ያሉበትን) የመታብር ሥታይ አላህ እንዲያሰግችሁ በለሙንኩ ነበር።» እሉና ረታቸውን ወደ ስሐቦቹ በግዞር:- (ከእሳት ቅጣት በአላህ ተመሰግን በሉ) አሏቸው። እነሱም አላህ ሆይ! ከእሳት ቅጣት በእንተ እንመሰቃለን አሉ። (ከመታብር ቅጣት በአላህ ተመሰግ) አሏቸው። ከመታብር ቅጣት በአላህ እንመሰቃለን አሉ። (ከፈተናዎች ከግልጺያ ከሰውሩም በአላህ ተመሰግን በሉ) አሏቸው። ከፈተናዎች ከግልጺያ ከሰውሩም በአላህ እንመሰቃለን አሉ። (ከደጅ-ጃል ፈተና በአላህ ተመሰግን በሉ) አሏቸው። ከደጅ-ጃል ፈተና ብእላህ እንመሰቃለን አሉ።»⁹²

ረ ፍ

የመታብር ውስጥ ደስታ ግን ለእውነተኞቹ ምዕመናን ነው። አላህ

(ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ إن الذين قالوا ربنا الله نتنزل عليهم الملائكة أن لا

تخافوا ولا تحزنوا، وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون﴾

فصلت: ٣٠

﴿ فلو لا إذا بلغت الحلقوم، وأنتم حينئذ تنظرون، ونحن

أقرب إليه منكم ولكن لا تبصرون، فلو لا إن كنتم غير

مدينين، ترجعونها إن كنتم صادقين، فأما إن كان من

المقربين فروح وريحان وجنة نعيم...﴾ الواقعة: ٨٢ - ٨٩

92 ሙሉም የዘገቡት ሐዲስ

« እነዚያ ጌታችን አላህ ነው ያሉ፡ ከዚያም ቀጥ ያሉ፡ አትፍሩ፣ አትዘኑም፣ በዚያችሁ ተስፋ ታል ትደረግላችሁ በነበራችሁት ገነት ተበሰሩ፡ በግለት በነሱ ላይ መላእክት ይወርዳሉ።»⁹³

« (ነፍስ) ጥረርንም በደረሰች ጊዜ እናንተ ያን ጊዜ የምታዩ ስትኾኑ። እኛም፡ ገን አታዩም እንደ ከናንተ ይልቅ ወደርሱ የቀረብን ለንኾን። የግትዳኙም ከኾናችሁ። እውነተኛች እንደኾናችሁ፡ (ነፍሲቱን ወደ ሌላሉ) ለምን አትመል ያትም። (ግዢ) ከባለግሉቹ ሲኾንግ። (ለርሱ) ዕረፍት፡ መልካም ሲላይም፡ የመጠቀሚያ ገነትም አልለው።»⁹⁴

እንድ አማኝ (መ-አማኝ) ለሁለቱ መላእኮች ጥያቄ መልስ ሲሰጥ የሚሆነውን ሁኔታ አስመልክተው ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል:-

(ينادى مناد من السماء أن صدق عبدي، فأفرسوه من الجنة، وألبسوه من الجنة، وافتحوا له بابا إلى الجنة، قال فيأتيه من روحها وطيبها، ويفسح له في قبره مد بصره) رواه أحمد

« ከሰማይ ጠሪ ይግራና ባሪያዬ እውነት ተናግሯልና ከገነት (ምንግፍ) እንግቶለት፡ ከገነት (ልብስ) አልብሱት፡ ወደ ገነት የሚወስድ በርም ከፈቀለት ይላል። በዚህም (ከገነት) እርይታዋና መልካም መካካዋ ይመጡለታል፡ የኃይት እይታ እስከ ሚደርሰበት ርቀት ድረስም መቃብሩ ይሰፋለታል።»⁹⁵

በመጨረሻው ቀን ማመን ከሚያስገኛቸው ከፍተኛ ውጤቶች መካከል:-

ፊንደኛ:- ለዚያ ቀን ምንዳ ተስፋ በማድረግ ለመልካም ሥራ መጓጓትና ፍላጎት ማላደገ፤

93 ሓጊያ አለበጅላህ /41/30
94 ለል - ጥቂግህ /56/ 83-89
95 አሕመድ የገገዙት ሐዲስ

ሁለተኛ:- የአላህን ትራዛዝ መጣስ በዚያ ቀን የሚያስከትለውን መሪር ቅጣት በማሰብ ከከፋ ሥራ የመቆጠብ ግፊት ማላደገ፤

ሦስተኛ:- አንድ አማኝ (መ-እሚን) በዚህች ጠፈ ዓለም ከሚያመ ልጡት ነገሮች በወዲያኛው ዓለም በሚኖረው ተድላና ምንዳ መጽናናቱ፤ ይገኙበታል።

ከሓዲዎች ከሞት በኋላ ዳግም መቀስቀስ የግይቻል ነው በማለት አስተባብለዋል። ይህ አባባል ግን ሸሪሃው ተጨባጭ ሁኔታና አእምሮ በማስረጃ የሚያሰባብሉት ውሸት ነው።

የሸሪሃን ማስረጃ በተመለከተ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ زعم الذين كفروا ان لن يبعثوا قل بلى وربي لتبعثن، ثم لتنبؤن بما عملتم، وذلك على الله يسير﴾
التعابن: ٧

«እነዚያ ጠፋት በፍጹም የግይቻቸውን አሰቡ፤ አይደለም በጌታዬ እምላለሁ፤ በእርግጥ ትቀሰቀላላችሁ፤ ከዚያም በሠራችሁት ሁሉ ትንገራላችሁ፤ ይህም በአላህ ላይ ቀላል ነው፤ በላችው።»⁹⁶

መለኮታዊ መጻሕፍትም በዚህ ነጥብ ላይ ሙሉ በሙሉ ይስማማሉ። ተጨባጭ ሁኔታን በተመለከተ ደግሞ አላህ (ሱ.ወ) በዚህች ዓለም ላይ ለዎች ከሞቱ በኋላ ከመቃብራቸው ነፍስ ዘርተው እንዲቀሰቀሱ በማድረግ አላይቷል። በአል-በቀራህ ምዕራፍ ውስጥ ይህንን የሚያረጋግጡ አምስት ምሳሌዎች ተመልክተዋል።

አንደኛው ምሳሌ:- የነቢዩ ሙሣ (ሰ.ዐ.ወ) ሕዝቦች አላህን በዓይኖችን ካላየን በስተቀር አናምን ባሉ ጊዜ አላህ (ሱ.ወ) ገድሏቸው እንደገና አስነስቷቸዋል።

96 አል- ተጋብ /64/: 7

ይህን በግሎሳክት አላህ (ሱ.ወ) ለአሰራሌል ልጆች እንዲህ ብሏል:-

﴿ وإذ قلتم يا موسى لن نؤمن لك حتى نرى الله جهرة، فأخذناك
الصاعقة، وأنتم تنظرون، ثم بعثناكم من بعد موتكم لعلكم
تشكرون ﴾ البقرة: ٥٤ - ٥٦

« ሙላ ሆይ! አላህን በግልጽ እስከገናይ ድረስ ላንተ በፍጹም እናገኛለሁ።
ባላችሁም ጊዜ (አስታውሱ)፤ እናንተም እየተመለከታችሁ መብረት ያዘቻችሁ፤
(ሰባዎቹ ጥርጣጳችሁ ጥቅ)። ከዚያም ታመሰገኑ ስንድ ከጥታችሁ በኋላ
እስንላናችሁ።»⁹⁷

ሁለተኛው ምሳሌ:- የአሰራሌል ልጆች ከመከላኛው ገዳዩ ሳይታወቅ
ጥቶ የተገኘውን ሰው ታሪክ የግሎሳክት ሲሆን የግጥም ገዳይ ለግወቅ አላህ
ባዘዛቸው መሠረት ላም አርደው በላግ ከረል አካል ግጥም ሲመቱ ግጥ
ሕይወት ዘርፍ ገዳዩ ግን እንደሆነ ተናግሯል። ይህን አስመልክቶ አላህ
(ሱ.ወ) ቁርአን ውስጥ እንዲህ ብሏል:-

﴿ وإذ قلتم نفسا فادارنا فيها، والله مخرج ما كنتم تكتمون، فقلنا
اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى، ويرىكم آياته لعلكم
تعقلون ﴾ البقرة: ٧٢ - ٧٣

« ነፍሳንን በገዳላችሁና በርዳዎ (ገዳይ) በተከራከራችሁ ጊዜ (አስታውሱ)፤
አላህም ተደብቶት የነበራችሁትን ሁሉ ገላጭ ነው። (በድኑን) በከፊል ጥቅት
አልገባ (መተንተኛና ተገላጭ ገዳዩን ተናገረና ጥቅ)፤ እንደዚህ አገልግሎት
ያስገላል፤ ታውቆም ስንድ ታምራቶችን ያሳያችኋል።»⁹⁸

97 አለ-ፀጥራህ /2/: 54-56
98 አለ-ፀጥራህ /2/: 72-73

ሦስተኛው ምሳሌ:- ሞትን ለመሸሽ በሺዎች የሚቆጠሩ ሆነው ከአገራቸው የወጡትን ሰዎች ታሪክ የተመለከተ ሲሆን እነዚህን ሰዎች አላህ ከገደላቸው በኋላ እንደገና ቀስቅዷቸዋል። ይህንኑ በግስመልክት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿الْم تَرَى إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ
حِزْرَ الْمَوْتِ، فَقَالَ لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَنُؤْتِيهِمْ
فَضْلًا عَلَى النَّاسِ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾
البقرة: ٢٤٣

« ወደ እነዚያ አገራት ብዙ ሺሕ ፕው ሞትን ለመፍራት ከሆነዎቻቸው ወደ ወጡት ሰዎች ዕውቀትህ አልደረሰም? አላህም ለእርሱ ሙቱ አላቸው፤ (ጥቅም)፤ ከዚያም ሕያው አደረጋቸው፤ አላህም በሰዎች ላይ ባለችርታ ነው፤ ገን አብዛኛዎቹ ሰዎች እያመለገጉም።» 99

አራተኛው ምሳሌ:- በአንዲት የወደመች ከተማ ውስጥ ሲያልፍ ይህች የጠፋች ከተማ እንዴት ዳግም መቀስቀስ ትችላለች ብሎ በግራሞት የተናገረውን ሰው ታሪክ የሚመለከት ነው። አላህ (ሱ.ወ) ይህን ሰው አንድ መቶ ዓመት ሞቶ እንዲቆይ ካደረገው በኋላ እንደገና የቀስቀሰው መሆኑን እንደሚከተለው ተናግሯል:-

﴿أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
قَالَ: أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا، فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِئَةَ عَامٍ،
ثُمَّ بَعَثَهُ، قَالَ: كَمْ لَبِثْتَ؟ قَالَ: لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْدَ يَوْمٍ؛

99 እል-ዘተራህ /2/ 243

قال: بل لبثت مئة عام فانظر إلى طعامك وشرابك لم
 يتسنه وانظر إلى حمارك ولنجعلك آية للناس وانظر إلى
 العظام، كيف ننشزها، ثم نكسوها لحما؟ فلما تبين له
 قال: اعلم ان الله على كل شئ قدير ﴿ البقرة: ٢٥٩

« ወይም ያንን በከተማ ላይ እርሷ በጠራዎች ላይ የወደቀች ስትኾን ያለፈውን ሰው ብጩ፡ (አላየህምንን)፡- ይህችን (ከተማ) ከሞተች በኋላ አላህ እንዴት ሕያው ያደርጋታል? አለ፤ አላህም ገደለው፤ ሙቱ ዓመትን (አቀየውም)፤ ከዚያም አስነሳው፡- ምን ያህል ቀየህ? አለው፤ እንደን ቀን ወይም የቀንን ከሬል ቀየሁ አለ፤ አይደለም ሙቱን ዓመት ቀየህ፤ ወደ ምግብህና ወደ መጠጥህም ያልተለወጠ ሲኾን፤ ተመልከት፤ ወደ አሁያህም ተመልከት፤ ለሰዎችም አስረጅ እናደርግህ በንድ፤ (ይህንን ሠራን)፤ ወደ ዐፅዎቹም እንዴት እንደምናስነሳት ከዚያም ሥጋን እንደምናለብላት ተመልከት፤ አለው፤ ለርሱም (በግየት) በተገለ ጸለት ጊዜ፡- አላህ በነገሩ ሁሉ ላይ ቻይ ሙኾንን ዐውቃለሁ፤ አለ።» 100

አምስተኛው ምሳሌ፡- ተወዳጅ ነቢዩ ኢብራሂም (ሰ.ዐ.ወ) ፣ አላህ (ሱ.ወ) ሙታንን እንዴት እንደገና እንደሚያስነሳ እንዲያሳዩቸው የለመት በትን ሁኔታ የሚመለከት ታሪክ ነው። በዚህ መሠረትም አላህ (ሱ.ወ) አራት ወርችን አርደው በመበለት በአካባቢያቸው በነበሩት ተራሮች ላይ የወርቅን ሥጋ እንዲያስቀምጡ ኢብራሂምን አዘዛቸው። ኢብራሂም የታዘ ዙትን ከፈጸሙ በኋላ ወርቅን ሲጣሩ በተራሮች ላይ የተበታተኑ አካሉ ቻቸው እየተገጣጠሙ ወደ ኢብራሂም እየሮጡ መጡ።

ይህንኑ አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) ቁርአን ውስጥ እንዲህ ብሏል፡-

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ؟ قَالَ: أُولِمُ تَوَكُّمًا! قَالَ: بَلَىٰ، وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي. قَالَ: فَنُحْذِ

100 አለ- በቀሪ/2/ 259

أربعة من الطير فصرهن إليك، ثم اجعل على كل جبل
منهن جزءاً ثم ادعهن يأتينك سعياً، واعلم ان الله عزيز

حكيم ﴿القرة: ٢٦٠﴾

« ኢብራሂምም ጌታዩ ሆይ! ሙታንን እንዴት ሕያው እክዳምታደርግ አሳየኝ ባለ ጊዜ፡ (አስታውስ! አላህ):- አላመንክምን? አለው፤ እይደለም (እምኛለሁ) ፤ ግን ልዩ እንዲረጋገጥ እለ፤ (አላህም):- ከዘራሪዎች (ከወርቅ) አራትን ያዝ፤ ወደ እንተም ሰብሰባቸው፤ (ቀራርጣቸውም)፤ ከዚያም በጥረባቸው ሁሉ ላይ ከነርሱ ቁራድን አድርገ፤ ከዚያም ጥራቸው፤ ፈጥነው ይመጡሃልና፤ አላህም እሸናፈ ጥበበኛ መኾኑን ያወቅ አለው» 101

እነዚህ ሙታንን እንደገና ወደ ሕይወት መመለስ የሚቻል መሆኑን በተጨማሪ የሚያሳዩ ምሳሌዎች ናቸው። ቀደም ሲል ለመርየም ልጅ ለዒላ ሙታንን በአላህ (ሱ.ወ) ፈቃድ ከመቃብር በማስገባት የሰጠውን ተአምራት አውስተናል።

ሕሊናዊ ማስረጃው ደግሞ በሁለት ይከፈላል

አንደኛ:- አላህ (ሱ.ወ) ሰማያትንና መረትን በውስጣቸው ያሉትን ፍጥረታት በአጠቃላይ ከመጀመሪያው የፈጠረ አምላክ ነው። ፍጥረታትን መጀመሪያ ማስገኘት የቻለ ፈጣሪ እንደገና ከጠፉ በኋላ መልሶ ማስገኘት አይላኑም። ይህንን በማስመልከት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ وهو الذى يبدأ الخلق ثم يعيده، وهو أهون عليه﴾

الروم: ٢٧

101 አል- ስታራ/ 2/ 260

﴿ كما بدأنا أول خلق نعيده، وعدا علينا، إنا كنا

فاعلين ﴾ الأبياء: ١٠٤

« እርሱን ለ ምዕመርን የጊደፍር፣ ከዚያም የጊደላሰው ነው፤ እርሱም (መላሉ) በርሱ ላይ በጣም ገር ነው፤ ... » 102

« ... የመጀመሪያን ፍጥረት እንደ ጀመርን፣ እንመለስለን፣ (መላሉ) በኛ ላይ የገንጠን ቀመር ቀመርን፣ እኛ (የቀመርን) ሠሪዎች ነን። » 103

እጥንቶች በሰብሰው ትቢያ ከሆኑ በኋላ እንዴት ተመልሰው ሕይወት ሊዘፋ ይችላሉ ብለው ለጊጠይቁ ወገኖች የጊከተለው መልስ እንዲሰጣቸው ሲያዝ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ قل يحييها الذي أنشأها أول مرة، وهو بكل

خلق عليم ﴾ يس: ٧٩

« ለ ምዕመሪያ ጊዜ (ከእያንተ) ያለገኛት ሕያው ያደርጋታል፤ እርሱም በፍጡሩ ሁሉ (ኹንታ) ዐዋቂ ነው፤ በሌላው » 104

ሁለተኛ:- ምንም ዓይነት ዕጸዎች የለሉበት ምድረበዳ መሪት ላይ ዝናም ዘንቦ ከሁሉም ጉዣ እረንጓዴ ተክል የለመለመበት ሕያው መሪት ይሆናል። ይህን ሕይወት አልባ ደረት መሪት ሕያውና ለም መሪት ግድረገ የጊችል አምላክ መታገን እንደገና ለመቀስቀስ ችይ ነው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ ومن آياته أنك ترى الأرض خاشعة، فإذا أنزلنا عليها الماء

اهتزت، ورببت، إن الذي أحياها لمحيى الموتى، إنه على كل

شئ قدير ﴾ فصلت: ٢٩

102 አላ-ፋያ /30/: 27
103 አላ-አንቢያ /21/: 104
104 ያሊ.ገ /36/: 79

﴿ ونزلنا من السماء ماء مباركا، فأنبتنا به جنات وحب الحصيد،
والنخل باسقات لها طلع نضيد، رزقا للعباد، وأحيينا به بلدة ميتا
كذلك للخروج ﴾ ق: ٩٠ - ٩٠

« እንተ ምድርን ደረት ሾና ግዛትሆኖ ከምልክተኛ ነው፤ በርዕያ ላይ ውሃን
ባዕረድን ጊዜ፤ (በቡቃያዎች) ትላውላለች፤ ትነፋለች፤ ያ ሕያው ያደረጋት
ጌታ በእርግጥ ሙታንን ሕያው እድራጊ ነው፤ እርሱ በነገሩ ሁሉ ላይ ቻይ
ነውና» 105

« ከሰግይታ ብሩክን ውሃ እወረድገ፤ በርሱም እትክልተኛንና የግታዉድን
(እገመራ) ፍራ እበቀልገ። ዘምባባንም ረዣዥም፤ ለርዕያ የተደራረበ እንቡጥ
ያላት ስትኾን (እበቀልገ) = ለባርኛ ሲላይ ትኾን ዘንድ (እዘጋጅናት)፤ በርሱም
የሞተኛን እገር ሕያው አደረገንበት፤ (ከሙቃብር) ሙወግትም እንደዚሁ
ነው» 106

ከሐት ጉዳና ከተሳነተ ሰዎች መካከል ከፈሉ የሙቃብር ውስጥ
ሲቃይንና ተድላውንም በግስተባበል ከተለመደው ሕግ ውጭ የሆነ ሊሆን
የግይቻል ነው፤ አንዱ ሙቃብር ቢከፈት እንደነበረ ሆኖ እናገኛለን እንጂ
ሰፋትም ይሁን ጥበት ዉምር እናገኘውም በግሏ አባባል ጠመዋል»

ይህን አባባል ሸሪዓው ነባራዊው ሁኔታና ሕሊናዊ ግስረጃ የግያስ
ተባብሉት ቅጥፈት ነው»

የሸሪዓውን ግስረጃ በተመለከተ የሙቃብር ውስጥ ሥቃይና ደስታ
ስለመኖራቸው በመዉረሻው ቀን ከግመን ሥር በግጠቃለሉ ጉዳዮች
ውስጥ በ«ለ» ውስጥ ቁርአናዊ አንቀጾችና ነቢያዊ ሐዲሶች ግስፈራችን
ይታወቃል» በተዉግሪም የግከተለውን ነቢያዊ ሐዲስ እናገኛለን፡-

105 ሐ.ጊም ለላለጅላህ /41/: 39
106 ታዩ /50/: 9-11

(خرج النبي صلى الله عليه وسلم من بعض حيطان المدينة، فسمع صوت أنسانين يعذبان فى قبورهما.. أن أحدهما كان لا يستتر من البول ((وفى رواية من بوله)) وأن الآخر كان يمشى بالنميمة) رواه البخارى

« ነቢዩ (ሲ.ዐ.ወ) ከመዲና አፐርቾ ወጥተው ሁለት ሰዎች መቃብር ውስጥ ሲሰቃዩ ድምጻቸውን ሰሙ... እንደኛቸው ከሽንኩ የግይጠበት ነበር፡ ሌላኛው ደገፕ እሳባቂ (ሰውን የግረግላ ነገር እመላላሽ) ነበር።»¹⁰⁷

ተጨማሪም ሁኔታ በተመለከተ ደግሞ አንድ ሰው ተኝቶ በሕልሙ በጣም ሰፊ በሆነ ቦታ ላይ ሆኖ ሲደሰትና ሲዝናና ሊያይ ይችላል። ወይም ጠባብ አስጨናቂና ሥቃይ በመላበት ቦታ ውስጥ ሲሰቃይ ሊያይ ይችላል። ምናልባትም አንዳንድ ጊዜ በሕልሙ ምክንያት ከእንቅልፋ የግንባባት ሁኔታም ይኖራል። ይህ ሁሉ ሲሆን ግን መኝታው ላይ እንደነበረ እቤቱ ውስጥ እንዳለ መሆኑ ይታወቃል። ሞትም የእንቅልፍ ወንድም ነው። አላህ (ሱ.ወ) ለዚህ ነው እንዲህ ያለው፡-

﴿ الله يتوفى الأنفس حين موتها، والتي لم تمت فى منامها فيمسك التى قضى عليها الموت ويرسل الأخرى إلى أجل مسمى ﴾ الزمر: ٤٢

« አላህ ነፍሶችን በሞታቸው ጊዜ፣ ይወስዳል፤ የችንም ያልሞተችውን በእንቅልፍ ጊዜ፤ (ይወስዳታል)፤ ታዲያ የችን ሞትን የረረደባትን ይደዛታል፤ ሌላይቱንም እስከ ተወሰነ ጊዜ ድረስ ይለቃታል።... »¹⁰⁸

107 ሱዌር የጠበቀ ልዩነት

ሕሊናዊ ማሰረጃን በተመለከተ ደግሞ አንድ ሰው ተኝቶ ከነባራዊው ሁኔታ ጋር ሙሉ በሙሉ የተጣጣመ እውነተኛ ሕልም ያያል። ምናልባትም ነቢዩ ሙሐመድን (ሰ.ዐ.ወ) እንዳሉ በዚህች ዓለማዊ ሕይወት በነበሩበት ጊዜ በነበራቸው አኳኝን ሆነው ያያቸዋል። ነቢዩን በዚህ ሁኔታ ያየ ሰው ደግሞ በትክክል ነቢዩን በእውን እንዳየ ይቆጠራል። ይህ ሁሉ ሲሆን ግን ሕልሙን ያየው ሰው እቤቱ ውስጥ መኝታው ላይ እንዳሉ ሆኖ ነው። ይህ ሁኔታ በዓለማዊ ጉዳዮች ውስጥ የሚሆን እስከሆነ ድረስ ከወዲያኛው ዓለም ጉዳዮች ጋር በተያያዘ መልኩ የማይቻልበት ምን ምክንያት ይኖራል?

ሚቹ የተቀበረበት መቃብር ቢከፈት መቃብሩ ስፋትም ሆነ ጥበት ሳያሳይ ልክ እንደነበረ ይታያል በሚለው አባባላቸው ላይ ለተመረኮዙት ከተለያዩ አንጻር ምላሽ ይሰጣቸዋል።

አንደኛ:- ሽሪዓው ያረጋገጠውን ነገር እንዲህ ባሉ ተራ ውዥንብሮች መቃወም አይፈቀድም። ተቃዋሚው ሰው ሽሪዓው ይዟቸው የመጣቸውን እውነታዎች በሚገባ ቢያስተውል ውዥንብሮቹ ውዳቂ መሆናቸውን ይረዳል።

ሁለተኛ:- የመቃብር ዓለም ሕይወት (በርዘኸ) ጉዳዮች ከሕዋላዊ ግንዛቤ ውጭ የሆኑና በሰው ግንዛቤ ሥር ሊውሉ የማይችሉ ጉዳዮች ናቸው። እነዚህ ጉዳዮች ዘሰው ግንዛቤ ሥር የሚውሉ ቢሆኑ ኖሮ ከሕላዊ ዕውቀት በራቀው (በጻይብ) ማመን ጥቅም የለሽ በሆነ ነበር። ባላዩት ነገር በሚያምኑ ምዕመናንና በከሐዲዎች መካከልም ልዩነት ባልኖረ ነበር።

ሦስተኛ:- የመቃብር ውስጥ ሥቃይና ደስታን የመቃብሩን መስፋትና መጥበብ መረዳት የሚችለው ሚቹ ብቻ ነው። ልክ አንድ ሰው ተኝቶ አስደሳችና ሰፊ ቦታ ውስጥ ሆኖ ወይም ጠባብና አሰጨናቂ ቦታ ውስጥ ሆኖ በሕልሙ ሲመለከት እንደሚሆነው ማለት ነው። ሌላው ሰው የተኛው

ገለበጠ እቤቱ ውስጥ መኝታው ላይ እንደነበረ ምንም ለውጥ ያላሳየ መሆኑን ነው የሚረዳው። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከአላህ (ሱ.ወ) ራይ (ወሕይ) ሲተላለፍ ላቸው ከባልደረቦቻቸው (ከሰሐቦቹ) መካከል ሆነው ይሰሙ ነበር። ሰሐቦቹ ግን ምንም አይሰሙም ነበር። አንዳንድ ጊዜም መልአክ በሰው ተመስሎ ወሕዩን ያስተላልፍላቸዋል። ሰሐቦቹ ግን መልአኩን አያዩም፣ አይሰሙትም።

አራተኛ:- የሰዎች የግንዛቤ ደረጃ አላህ (ሱ.ወ) በሚሰጣቸው የግንዛቤ ደረጃ ብቻ የተገደበ ነው። ስለዚህ ሁሉንም ነገር ሊያውቁና ሊገነዘቡ አይችሉም። ሰባቱ ሰማያትና መራት በውስጣቸው ያሉት ፍጥረታት በሙሉ አላህን (ሱ.ወ) ያጠራሉ፣ ያወድሳሉ። ይህን ውዳሴ አንዳንድ ጊዜ አላህ (ሱ.ወ) ከፍጡራት መካከል ለሻው ያሰማል። ይሁን እንጂ ይህ የፍጥረት ዓለም ውዳሴ ከኛ ግንዛቤ ውጭ ነው። ይህን በማስመልከት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿تَسْبِحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبِحُ بِحَمْدِهِ، وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ الاسراء: ٤٤

« ሰባቱ ሰማያትና ምድርም በውስጣቸውም ያለው ሁሉ ለርሱ ያጠራሉ፣ ከነገርም ሁሉ ከማመለን ጋር የሚያጠራው (የሚያወድሰው) እንጂ አንድም የለም፣ ግን ግጥራታቸውን አታውቁትም።...»¹⁰⁹

ሰይጣኖችና ጋኔንም እንደዚሁ ምድር ላይ ይሄዳሉ ይመላለሳሉ። ጋኔኖች ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ዘንድ ቀርበው ነቢዩ የሚያነቡትን ቁርአን ካዳመጡ በኋላ ወደ ወገኖቻቸው ተመልሰው የሰሙትን መልአክት እስላም አስተ

109 ለሌ- ሊሰራኦ /17/፡ 44
108 ለሌ- #ሙር /39/፡ 42

ላልረዋል። ይህ ሁሉ ገን ከኛ ገንዛቤ ውጭ ነው። ለላህ (ሱ.ወ) ይህንኑ በግሎሎልከት እንዲህ ብሏል፡-

﴿ يا بني آدم ليقتنكم الشيطان كما أخرج أبويكم من الجنة ينزع
عنهما لباسهما ليرهما سوءاتهما، إنه يراكم هو وقبيله من حيث
لا ترونهم، إنا جعلنا الشياطين أولياء للذين لا يؤمنون﴾
الأعراف: ٢٧

« የእኛ ልጆች ሆይ! ሰይጣን ለባትና እናታችሁን ሀፍረተ ገላቸውን ሊያሳያቸው ልብሎቻቸውን ከነሱ የገረፋቸው ሊኾን ከገነት እንዳውጣቸው ሁሉ እናንተን አይኮከራችሁ፤ እነሆ እርሱ ከነበራዊቱ ከግታዩዋቸው ሥፍራ ያዩቸዋልና፤ እኛ ሰይጣናትን ለነዚያ ለግያምኑት ወዳጆች አድርገናል።» ¹¹⁰

ሰዎች ሁሉንም የተፈጠሩ ከሰተት ከገንዛቤያቸው ሥር ግዋል የግይ ችሉ እስከሆኑ ድረስም ከሕዋላት የራቁና በሽሪዓው የተረጋገጡ ጉዳዮችን ለራሳቸው ስለግይገነዘቡ ብቻ ግስተባበል አይፈቀድም።

110 ለሉ - ለጳጳስ 171: 27

በቀደር ግመን

በ «ቀደር» ግመን አላህ (ሱ.ወ) በነባር ዕውቀትና በጥበቡ መሠረት በተፈጥሮ ውስጥ የሚከሰቱ ክስተቶችን በሙሉ ጥንቱ ወስኖ ግስቀመጡን ግመን ግለት ነው።

በቀደር ግመን አራት ነጥቦችን ያጠቃልላል

አንደኛ:- አላህ (ሱ.ወ) ነገሮችን ሁሉ ከራሱ ሥራዎች ጋር የተያያዙትንም ሆነ ከፍጡራት ጋር የተላበሩትን በጥቅሉና በዝርዝር መጀመሪያና መጨረሻ በሌለው ሁኔታ የሚያውቅ መሆኑን ግመን።

ሁለተኛ:- ይህን ሁሉ አላህ (ሱ.ወ) በተጠበቀው ሰሌዳ (ለውሐል መስፋፋት) ላይ የጻፈው መሆኑን ግመን።

እነዚህን ሁለት ነጥቦች አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ألم تعلم أن الله يعلم ما فى السموات والأرض، إن ذلك فى كتاب، إن ذلك على الله يسير﴾ الحج: ٧

« አላህ በሰማይና በምድር ውስጥ ያለን ሁሉ በእርግጥ የሚያውቅ ሙጥኑን አታውቅምን? ይህ በመጽሐፍ ውስጥ /የተመዘገበ/ ነው፤ ይህ በአላህ ላይ ገር ነው።» 111

ሙስሊም ፀብደላህ ብን ፀምር ብን አልዓሰን በመጥቀስ በዘገቡት መሠረት ነቢዩ (ሱ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል:-

كُتِبَ لِلَّهِ مَقَادِيرُ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ <<
رواه مسلم

« አላህ የፍጥረታትን ወላጅዎች ሰማያትንና መረትን ከመፍጠሩ ከፃምላ ሺህ ዓመት ቀደም ብሎ ነው የጻፈው (የወሰነው)።» 112

ሦስተኛ:- ከአላህ ሥራ ጋር የተያያዙም ሆነ ከፍጡራት ድርጊት ጋር የተያያዙ ከስተቶች በሙሉ በአላህ (ሱ.ወ) ፈቃድና በርሱ መሻት ብቻ የሚፈጸሙ መሆናቸው ግመን። አላህ (ሱ.ወ) ከራሱ ሥራ ጋር የተያያዘውን አስመልክቶ እንዲህ ብሏል:-

﴿ وربك يخلق ما يشاء ويختار ﴾ القصص: 78

﴿ ويفعل الله ما يشاء ﴾ إبراهيم: 27

﴿ هو الذي يصوركم فى الأرحام كيف يشاء ﴾ آل عمران: 6

« ጌታህም የሚሻውን ይፈጥራል፤ ይመርጣልም፤ ለነሱ (ለሰዎች) ምርጫ የላቸውም፤...» 113

« ... አላህም የሚሻውን ይሠራል።» 114

« እርሱ ያ በግሕጻኖች ውስጥ እንደሚሻ አድርጎ የሚቀርጻችሁ ነው።...» 115

111 አል-ሐጅ /22/ 70
112 ሙስሊም የዘገቡት ሐዲስ
113 አል-ቀሶስ /28/ 68
114 ኢብራሂም /14/ 27
115 አሊ-ሂምራን/3/ 6

የፍጡራን ሥራ አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ولو شاء الله لسلطهم عليكم فلقاتلوكم﴾ النساء: 90

«... አላህም በጽኑ ስልጣን ላይ ጋይል በሰጣቸውና በተጋደሉዎችሁም»¹¹⁶

﴿ولو شاء الله ما فعلوه فذرهم﴾ الأنعام: 127

«... አላህም በጽኑ ስልጣን ላይ ጋይል በተጋደሉዎቻችን ጋር ተዋቸው»¹¹⁷

አራተኛ:- ፍጥረታት በሙሉ በማንነታቸው በባህሪያቸውና በአጠቃላይ እንቅስቃሴያቸው ሁሉ የአላህ (ሱ.ወ) ፍጡራን መሆናቸውን ማመን። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿الله خالق كل شئى وهو على كل شئى وكيل﴾ الزمر: 62

﴿هو خلق كل شئى فقدره تقديرا﴾ الفرقان: 2

« አላህ የንገሩ ሁሉ ፈጣሪ ነው። እርሱም በንገሩ ሁሉ ላይ አስተናባሪ ነው»¹¹⁸

«... ነገሩንም ሁሉ የፈጠረና በትክክልም ያዘጋጀ ነው»¹¹⁹

ነቢዩ ኢብራኒም (ሰ.ዐ.ወ) ለሕዝባቸው የሰጡትን መልስ በመጥቀስ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿والله خلقكم وما تعملون﴾ الصافات: 96

116 ለል-ጊላ/4/ 90
117 ለል- አንጎም /6/ 137
118 ለል- ሱሙር /39/ 62
119 ለል- ቱርጋን /25/ 2

« አላህ እናንተንም የምትሠሩትንም የፈጠረ ሲኾን » 120

ከላይ በገለጽነው መሠረት በቀደር ግመን እንድ ሰው በፍላጎት በግረጽግቸው ድርጊቶች ላይ ውሳኔና ችሎታ ያለው መሆኑን አይጻረርም። ሸሪጻውና ነባራዊ ሁኔታ የዚህን አንጻራዊ ነጻነት ወሳኝነት ያረጋግጡ ለታልፍ።

የሸሪጻውን ግረጋገጫ በተመለከተ ስለሰው ፍላጎት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ فمن شاء اتخذ الى ربه مآباً ﴾
﴿ فاتوا حرثكم ائى شئتم ﴾ البقرة: ٢٢٣

« ... የሻውም ሰው ወደጌታው መመለስን ይይዛል። » 121

« ... እርሻቸውንም በረገጋቸው ስጌታ ድረሱ። » 122

ችሎታን አስመልክቶም አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ فاتقوا الله ما استطعتم واسمعوا وأطيعوا ﴾ التباين: ١٦
﴿ لا يكلف الله نفسا إلا وسعها، لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ﴾

البقرة: ٢٨٦

« አላህንም የቻላችሁትን ያክል ፍፋት፣ ትዕዛዙን ሰጡት፣ ታዘዙት። ... » 123

« አላህ ነፍስን ከችሎታዋ በላይ አያስገድዳትም፣ ለርስዋ የሠራጅው ላላት። በርስዋም ላይ ያፈራጅው (ጋጢአት) አለባት። ... » 124

120 AA- 2447 /37/: 98
121 AA-MIA /78/: 39
122 AA- በቀሪህ /2/: 223
123 AA-ተጋሉን /64/: 16
124 AA- በቀሪህ /2/: 286

ነባራዊውን ግብረጃ በተመለከተ ደገሞ ግንኛውም ሰው በፍላጎቱ የመሥራት የመተው ነጻነትና መሻት ወይም ውሳኔና ፍላጎት ያለው መሆኑን ያውቃል። በፍላጎቱ የሚፈጽማቸውን እንደ መሄድ ያለውንና ከፍላጎቱ ውጭ የሚከሰተውን እንደ መንቀጥቀጥ ያለውን የሚለየውም በዚህ የመሻት ነጻነት ነው። ይሁን እንጂ ያንድ ሰው ፍላጎት ወይም ግሻትና ችሎታው በአላህ (ሱ.ወ) መሻትና ችሎታ ብቻ የሚከሰቱ ናቸው። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ لمن شاء منكم أن يستقيم، وماتشاورن إلا أن يشاء الله رب العالمين ﴾ التكوين: 28 - 29

« ከናገተ ቀጥተኛ መቸንን ለሻ ሰው (መገሥጫ ነው)። የጎላግት ጌታ አላህ ካልሻኖ ለትቹኖ።» 125

ዩኒቨርሱ በሙሉ የአላህ ንብረትና ግዛቱ በመሆኑ በግዛቱ ውስጥ ከርሱ ዕውቀትና መሻት ውጭ የሚሆን ምንም አይኖርም።

ከላይ በገለጽነው መሠረት በቀደር ግመን አንድ ሰው ገደታዎቹን ለመተው ወይም ርብሊት ለመሥራት ግመካኛና ግብረጃ ሊሆን አይችልም። ስለዚህም በዚህ ግመካኛቱ በተለያዩ መንገዶች ውድቅ ነው:-

ለጎደኛ:- አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ سيقول للذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا آباؤنا ولا حرمنا من شيء، كذلك كذب الذين من قبلهم حتى ذاقوا بأسنا

125 ለሌ- ተክሮ /81/: 28 - 29

قل هل عندكم من علم فتخرجوه لنا؟ ان تتبعون الا الظن وان
انتم الا تخرصون ﴿ الأنعام: ١٤٨ ﴾

« እነዚያ ያጋሩት፤ አላህ በሻ ናር እኛም አባቶቻችንም ባላጋራን ነበር፤
አንዳችንም ነገር እርም ባላደረግን ነበር፤ ይላሉ፤ እንደዚህ (እነዚህ እንደጥቡ)
እነዚያ ከበሬታቸው የነበሩት፤ ብርቱ ቅጣታችንን እሳክ ተቆሎ ድረስ አስተ
ባበሉ፤ ለኛ ታላላቅ ልንዘንድ (ግጋራታችሁን ለመውደዱ) እናንተ ዘንድ ፀውቀት
አለን? ፕርጣራን እንጅ ሌላ አትከተሉም፤ እናንተ ጥቆሞች እንጂ ሌላ
አይደላችሁም በላቸው» 126

በቀደር (በአላህ መሻት) ግመካኝታቸው ተቀባይነት ቢኖረው ኖረው
አላህ ቅጣቱን ባላቀመላቸው ነበር።

ሁለተኛ:- አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ رسلا مبشرين ومنذرين لنلا يكون للناس على الله حجة بعد
الرسال وكان الله عزيزا حكيما﴾ النساء: ١٦٥

« ከመልክተኞቹ በኋላ ለሰዎች በአላህ ላይ አስረጅ እንዳይኖር፤ አብላራዎችና
አስፈራሪዎች የኾኑን መልክተኞች (ላኪን)፤ አላህም እሸኖራ ጥበቃ ነው» 127

ቀደር ለአጥፊዎች (ለሕግ ተላላፊዎች) ግመካኝ አስረጅ ቢሆን ናር
መልክተኞች በመላካቸው ውድቅ ባልተደረገ ነበር። ከነቢያቱ መላክ በኋላ
የተፈጸመው ጥፋትም በአላህ መሻት የተከሰተ ነውና።

126 አሉ - አንገም /6/: 148
127 አሉ - ኋላለ /4/: 165

ሦስተኛ:- ቡኻሪና ሙስሊም ዐሊይ ብን አቢ ጧሊብን በመጥቀስ የዘገቡት ቀጥሎ የተመለከተው የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሐዲስ:-

(ما منكم من أحد إلا قد كتب مقعده من النار أو من الجنة. فقال رجل من القوم: ألا نتكل يا رسول الله؟ فقال: لا تعملوا فكل ميسر، ثم قرأ) :

« ከናንተ መካከል መቀመጫው ከእሳት ውስጥ ወይም ከገነት ውስጥ ያልተጻፈ (ያልተወሰነ) አንድም ሰው የለም» የአላህ መልክተኛ ሆይ! በዚያው በተወሰነው ላይ ተመርኩዝን እንቀመጥ ወይ? ብሎ ከተሰበሰበው መካከል አንድ ሰው ሲጠይቅ:- « የለም ሥሩ! ሁሉም ለተፈጠረሉት ነገር የተገራ (የተመጡት) ነውና»

አሉና የሚከተለውን የአላህ ቃል አነበቡ:-

﴿ فأما من أعطى واتقى ﴾ الليل: ١٨

« ያ የሚጥራራ ጅና ገንዘቡን (ለድጅቶች) የሚሰጠው»¹²⁸

በዚህም ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሁሉም ሰው ግዴታውን እንዲፈጽም በግዘዝ በቀደር ግመካኘትን ከረከለዋል»

128 አል- ልዩል /92/: 18

አራተኛ:- አላህ (ሱ.ወ) ባሪያውን ይህን ሥራ ይህን አትሥራ ብሎ አዞታል። ያዘዘውም የሚችለውን ብቻ ነው። እንዲህ በማለት:-

﴿ فاتقوا الله ما استطعتم ﴾ التغابن: 17

﴿ لا يكلف الله نفسا إلا وسعها ﴾ البقرة: 286

« አላህንም የቻላችሁትን ያክል ፍሩት! ... » 129

« አላህ ነፍሱን ከችሎታዋ በላይ አያስገድዳትም!... » 130

አንድ የአላህ ባሪያ በሥራዎቹ ላይ ተገዳጅ (ምንም የመሥራትና የመተው ነጻነት የሌለው) ቢሆን ናር ሊወጣው የማይችል ከአቅሙ በላይ የሆነ ግዴታ በተጣለበት ነበር። ይህ ደግሞ መሠረት የሌለው ውድቅ ነገር ነው። ስለዚህም ባለማወቅ ወይም በመዘንጋት ወይም ተገዶ ጋጢአት ቢፈጽም ምክንያት አለውና አይጠየቅበትም።

አምስተኛ:- የአላህ ቀደር (መሻት) ነገሩ ከተከሰተ በኋላ ብቻ የሚታወቅ ድብቅ ምስጢር ነው። ያንድ ሰው ፍላጎት (ውሳኔ) አንድን ሥራ የሚቀድም በመሆኑ ያን ሥራ ለመሥራት ያለው ፍላጎት የአላህን ቀደር በማወቅ ላይ የተመሠረተ አይደለም። በዚህም በቀደር ማመካኘት ይወገዳል። በማያ ውቁት ነገር ማመካኘት ወይም የማያውቁትን በአስረጅነት ማቅረብ አይቻልም።

ስድስተኛ:- የሰው ልጅ በዓለማዊ ጉዳዮቹ የሚሰማውን ለማግኘት ሲጓጓና የሚሰማውን ትቶ ወደማይሰማው የማይዘር መሆኑን እንመልከታለን። በዚህ በኩል በቀደር አያመካኝም። በሃይማኖታዊ ጉዳዮች ውስጥ ግን ከሚጠቅመው ነገር ወደሚጉዳው ነገር በመዘር በቀደር ለምን ያመካኝል? ሁለቱ ነገሮች አንድ ዓይነት አይደሉምን?!

129 አል-ተዛዙን /64/: 16
130 አል- በቀራህ /2/: 286

ይህን የሚያብራራ ምሳሌ እነሆ፡- አንድ ሰው ሁለት መንገዶች ናርት አንደኛው ገድያ፣ ዝርሬያ ፣ የመብቶች መደረር፣ ፍርሃትና ረሃብ ወደ ለፈነበትና ሙሉ በሙሉ ሥርዓተ አልበኝነት ወደ ነገሡበት አገር የሚወስድ መንገድ ነው። ሁለተኛው መንገድ ደግሞ ሙሉ በሙሉ ሥነ ሥርዓት ወደሰፈነበት፣ ጸጥታው የተረጋጋ፣ የተደላደለ ኑሮ የሚገኝበት የሰው ሕይወት ከብፍና ገብረቱ ወደሚከበርበት አገር የሚያደርስ መንገድ ነው። ከሁለቱ መንገዶች የትኛውን ነው የሚይዘው?

ሥነ ሥርዓትና ጸጥታ ወዳለበት የሚወሰደውን መንገድ ነው የሚይዘው። ጤነኛ አእምሮ ያለው ሰው ሥርዓተ አልበኝነትና ስጋት ወዳለበት አገር የሚወሰደውን መንገድ ይዞ በቀደር ሊያመካኝ በፍጹም አይችልም። ታዲያ በወዲያኛው ሕይወት (በአኸራ) ነገር የገነትን መንገድ ትቶ የላላት ጉዳና በመምረጥ በቀደር ለምን ያመካኛል?

ሌላ ምሳሌ፡- አንድ ሕመምተኛ መድኃኒት ይታዘዝለትና ሳይወድ በግድ ይጠጠዋል። ከሚጉዱት የምግብ ዓይነቶች ይከለክልና እያሰረለገውና ነፍሱ እየጸመጀች ይተወዋል። ይህ ሁሉ ለመዳንና ጤነኛ ለመሆን ሲባል ነው። በቀደር በማመካኘት ግን መድኃኒቱን ከመውሰድ አይታቀብም፣ ወይም የተከለከለውን ጉጂ የምግብ ዓይነት አይበላም። ታዲያ የሰው ልጅ አላህና ነቢዩ ያዘዙትን በቀደር በማመካኘት ለምን ይጥሳል? የከለከሉትንም በቀደር በማሳበብ ለምን ይፈጽማል?

ሰባተኛ፡- ግድታዎችን በመተው ወይም ኃጢአቶችን በመፈጸሙ በቀደር የሚያመካኘው ሰው፣ ሌላ ሰው ጥቃት ፈጽሞበት ገንዘቡን ቢወስድበት ወይም መብቱን ደፍሮ በቀደር ቢያሳብብና አትውቀሰኝ ግፍ የፈጸም ኩብህ በአላህ ቀደር ነው ቢለው ምክንያቱን አይቀበልም። ታዲያ ሌላ ሰው በዋለበት ግፍና የመብት መዳረር ሁኔታ በቀደር ግላባቡን የማይቀበል እስከሆነ ድረስ እሱ ራሱ የአላህን (ሱ.ወ) መብት ተጋፍቶ ቀደርን በማመካኘት እንዴት ያቀርባል?!

የምዕመናን አሳዥ ሁመር ብን አልኸዉብ እጁ ሊቀረጥ የሚገባ ሌባ ተይዞ ቀረበላቸውና እጁ እንዲቀረጥ ያሳሉ። የምዕመናን አሳዥ ሆይ! ይቆዩኝ! እኔ የሰረቀሁት በአላህ ቀደር ነው አላቸው። ዑመርም፡- እኛም የምንቆርጠው በአላህ ቀደር ነው ግለታቸው ይነገራል።

በቀደር ማመን ከሚያስገኛቸው ጥቅሞች መካከል

አንደኛ:- ሳቢያዎችን በመመርኮገ ለሥራ ሲነሱ፣ ሁሉም ነገር በአላህ ቀደር (ውሳኔ) ብቻ የሚፈጸም በመሆኑ በሳቢያዎቹ ብቻ ላይ ሳይተማመኑ በአላህ (ሱ.ወ) ላይ መተማመን።

ሁለተኛ:- አንድ ሰው የፍላጎቱን አግኝተ ሲላካለት በራሱ ብቃት አለመኮራራትና አለመመጸደቅ። ስኬቱ ከአላህ (ሱ.ወ) በተገኘ ጸጋ እርሱ በወሰነው የድልና የበጎ ሳቢያዎች ውጤት ነውና። ራሱን በራሱ ማጥካሽትና ራሱን ማኮራራት ይህን የአላህ ጸጋ እንዳያመለግን ያዘናገዋል።

ሦስተኛ:- በአላህ መሻትና በወሳኔዎቹ (በቀደር) ከሚፈጸሙት ጉዳዮች አንጻር የሚወደው ነገር ስለአመለጠው ወይም የማያስደስት ነገር ስለደረሰበት ሳይወኔቅ እርጋታና የሕሊና ዕረፍት ማስገኘት። የሰማያትና የምድሩ ንግሥና የገሉ በሆነው አላህ ውሳኔ የተፈጸመና ወደድንም ጠላንም የገደታ መፈጸም ያለበት ነገር ነውና። ይህንኑ በማስመልከት አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል፡ ما أصاب من مصيبة في الأرض ولا في أنفسكم إلا في كتاب

من قبل أن نبرأها إن ذلك على الله يسير، لكيلا تأسوا على ما فاتكم ولا تفرحوا بما آتاكم والله لا يحب كل مختال فخور ﴿

الحديد: ٢٢ - ٢٣

« በምድርም፣ በነፍሶቻችሁም፣ መከራ (ማንንም) አትነካም፣ ሳንፈጥራት በፈት በመጽሐፍ የተመዘገበት ብትኾን እንጂ፣ ይህ በአላህ ላይ ገር ነው») ይህ ግላወታችንን ባመለጣችሁ ጸጋ ላይ እንዳታዝኑ፣ አላህም በሰማችሁ ነገር (በት ዕቢት) እንዳትደለቁ ነው፣ አላህም ኩራተኛን፣ ጉረኛን ሁሉ አይወድም።¹³⁰

ነዚዩም (ሲ.ዐ.ወ) እንዲህ ይላሉ:-

عجبا لأمر المؤمن ان أمره كله خير، وليس ذاك لأحد إلا لمؤمن إن أصابته ضراء فكان خيرا له، وإن أصابته ضراء صبر فكان خيرا له) رواه مسلم

« የእሳጃ (ሙእምን) ሰው ነገር አስደናቂ ነው። ሁሉም ነገሩ በኩል (መልካም ጉን ያለው) ነውና። ይህም የእሳጃ (ባህሪ) እንጂ የሌላ የግንም አይደለም። የሚያ ስደሰት ነገር ሲገኘው (አላህን) ያመሰግና ጥሩ ይሆናል። ከፍተኛ ነገር ሲደርሰበትም ይታገሰና (ትዕግሥቱ) ጥሩ ይሆናል።»¹³¹

በቀደር ግመንን አስመልክተው ሁለት ቡድኖች ተሳስተዋል:-

አንደኛው:- አንድ የአላህ ባሪያ በሚሠራቸው ነገሮች ላይ የራሱ የሆነ ፍላጎትና ችሎታ (ኃይል) የሌለው ተገዳጅ ነው ያሉና «ጀበሪያ» በመባል የሚታወቅ ቡድን፤

ሁለተኛው:- አንድ የአላህ አገልጋይ በሚፈጽማቸው ሥራዎች ሁሉ የራሱ የሆነ ነጻ ፍላጎት (ውሳኔ) እና ኃይል ያለው ሲሆን፤ የአላህ (ሱ.ወ) ፍላጎት (መሸለህ) እና ችሎታው በግለሰቡ ተግባር ላይ ጫና (ተጽእኖ) የለውም የሚሉ «ቀደሪያ» በመባል የሚታወቅ ቡድን፤

131 ሙስሊም የገገቡት ሐዲስ

ለመጀመሪያው ቡድን ለ «ጀበሪያ» የሚሰጥ የሸሪፍና የተጨባጭ እውነታ ምላሽ

ሸሪፍን በተመለከተ:- አላህ (ሱ.ወ) አንድ አገልጋዩ ፍላጎት (መሺአህ) እንዳለው በግረግጥ ሥራውን ከሠራው ጋር አያቆዟል። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿منكم من يريد الدنيا ومنكم من يريد الآخرة﴾

آل عمران: ١٥٢

﴿وقل الحق من ربكم فمن شاء فليؤمن، ومن شاء

فليكفر، إنا أعتدنا للظالمين نارا أحاط بهم سرادقها﴾ الكهف: ٢٩

﴿من عمل صالحا فلنفسه، ومن أساء فعليها وما ربك بظلام

للعبيد﴾ فصلت: ٤٦

«... ከናንተ ውስጥ ቅርቡኑን ዓለም የሚሻ አለለ፤ ከናንተ ውስጥም መጨረሻ ወይኑን ዓለም የሚሻ አለለ፤...» ¹³³

« :- እውነቱም፡ ከጌታችሁ ነው፤ የሻም ሱሪ ይመን፤ የሻም ሰው ይካድ፤ በላቸው፤ እኛ ለበደለኞች አጥር። በነሱ የከበበ የኾነችውን እሳት እዘጋጅተናል፤...» ¹³⁴

« መልካም የሰራ ሰው ለነፍሱ ነው፤ ያጠፋም ሰው፤ በርሷ ላይ ነው፤ ጌታህም ለሳሮቹ በዳይ አይደለም» ¹³⁵

133 ለሊ-ጌምራን/3/፡ 152

134 ለሊ-ከሐፍ/18/፡ 29

135 ሐ.ሚም ለሊ-ሰጅዳህ /41/፡ 46

ተጨማሪ ለውጎች በተመለከተ:- ግንኛውም ሰው በራሱ ፍላጎት በሚፈጽማቸው እንደ መብላት፣ መጠጣት፣ መግዛትና መሸጥ ባሉት ድርጊቶችና ከፍላጎቱ ውጭ በሚከሰቱት በወባ ምክንያት እንደ መንቀጥቀጥና ከጣሪያ መውደቅ በመሳሰሉት ድርጊቶች መካከል ያለውን ልዩነት ያውቃል። በመጀመሪያው ሁኔታ ላይገደድ በምርጫውና በፍላጎቱ አድራጊ ነው። በሁለተኛው ሁኔታ ደግሞ ድርጊቱ በምርጫውና በፍላጎቱ የተከሰተ አይደለም።

ለሁለተኛው ቡድን ለ «ቀደሪያ» የሚሰጥ የሽሪዓና የአእምሮ መልስ

ሽሪዓን በተመለከተ:- አላህ (ሱ.ወ) የግንኛውም ነገር ፈጣሪ ነው። ሁሉም ነገር የሚሆነው በርሱ መሻት (በመሺኦው) ነው። የአገልጋይ ፍጥራት ሥራዎች የሚከሰቱት በርሱ ፍቃድና ፍላጎት መሆኑን በመገለጽ አላህ (ሱ.ወ) መጽሐፉ ውስጥ እንዲህ በጸሐ:-

﴿ ولو شاء الله ما اقتتل الذين من بعدهم من بعد ما جاءتهم
 البينات، ولكن اختلفوا فمنهم من آمن ومنهم من كفر، ولو شاء
 الله ما اقتتلوا ولكن الله يفعل ما يريد ﴾ البقرة: ٢٥٣

﴿ ولو شئنا لأتينا كل نفس هداها، ولكن حق القول منى لأملأن
 جهنم من الجنة والناس أجمعين ﴾ السجدة: ١٢

« ... እላህም በሻ ናር፡ እነዚያ ከነርሱ (ከመልክተኞቹ) በኋላ የነበሩት፤ ገልጽ ታምራተች ከመጡላቸው በኋላ ባልተጋደሉ ነበር፤ ገን ተለያዩ ከነርሱም ውስጥ የገደ ሰው አልለ፤ እላህም በሻ ናር ባልተዋጉ (ባልተለያዩ) ነበር፤ ገን እላህ የግራሻውን ይሠራል።»¹³⁶

« በሻንም ናር ነፍሱን ሁሉ ትንነቷን (እምነቷን) በሰጠናት ነበር፤ ገን ገሀነምን ከአጋንንትና ከሰዎች የተሰበሰቡ ፑነው በእርግጥ እምላሁን ግለት፤ ቃሉ ከኔ ተረጋግጧል።»¹³⁷

ልእምርን በተመለከተ፡- ዩኒቨርስ በአጠቃላይ የአላህ ንብረት ነው። የዚህ ዩኒቨርስ አካል የሆነው የሰው ልጅም የአላህ (ሱ.ወ) ንብረት ነው። ተገዥው ንብረት ደግሞ በገዥው ባለንብረት ሀብት ላይ ከባለቤቱ ፍቃድና ፍላጎት (መሸከህ) ውጭ ሊያገበት አይችልም።

የእስላማዊ እምነት (ዐቂዳ) ዓላማዎች

የእስላማዊው እምነት (ዐቂዳ) ዓላማዎች ግለት ፍላጎቶቹና እምነቱን ከመያዙ ጀርባ የግሪያልግቸው ውድ ገበቹ ናቸው። ዓላማዎቹ ብዙና የተለያዩ ዓይነቶች ሲሆኑ ከነዚህም የግሪክተሉትን እናገኛለን፡-

አንደኛ፡- ፍጹግዊ በሆነ ፍላጎት አላህን (ሱ.ወ) ብቻ መገዛት። እርሱ ሸሪክ የሌለው ብቸኛ ፈጣሪ በመሆኑ ዓላማንና መገዛትን (ዕባዳን) ለርሱ ብቻ ግድረግ ገደታ ነው።

ሁለተኛ፡- አእምርና ፍካራን ይህ ዐቂዳ ከልዩና በመጥፋቱ ምክንያት ከግሪክተው ሥርዓተ አልባ መደናበር ነጻ ግውጣት። ልቡ ከዚህ እምነት ባዶ የሆነ ሰው ወይ ልቡ ከሁሉም ዓይነት እምነት ባዶ ሆኖ ተጨባጭን ቁስ

136- አል-ቡቱራ/2/፡ 253
137 አል-ሰጅላህ /32/፡ 13

አካል ብቻ የሚያመልክ ነው። ወይ ደግሞ በተሳሳቱ እምነቶችና አፈተረቶች ውስጥ የሚደናበር ነው።

ሦስተኛ:- የሕሊናና የአመለካከት ደስታ ማስገኘት። በዚህ ዐቂዳ ያመነ ሰው የሕሊና ጭንቀትም ሆነ የአመለካከት መምታታት የለበትም። ዐቂዳው አማኝን ከፈጣሪው ስለሚያገናኘው አቀናባሪ ጌትነቱንና ሕግ ሰጭ አስተዳዳሪነቱ ወደ በመቀበል ልዩ በእሳህ ውሳኔ (ቀደር) ይረካል። በእስላም ጸንቶ ሌላ ሙተኪያ የማይፈልግ ይሆናል።

አራተኛ:- እሳህን በመግዛት (በዕባዳና) ከሰዎች ጋር ባለው ማህበራዊ ግንኙነት ዓላማና ተግባርን ከሰህተቶች ነጻ ማድረግ። ከእምነቱ መሠረቶች መካከል በመልክተኞች (በሩሱል) ማመን አንዱ በመሆኑና ይህም በተራው በዓላማም ሆነ በተግባር ንጹሕ የሆነውን ፈለጋቸውን መክተል ስለሚያጠቃልል ነው።

አምስተኛ:- በነገሮች ሁሉ ውስጥ ቁርጠኛና ትጉህ በመሆን፣ የመልካም ሥራ አጋጣሚን የእሳህን ምንዳ /ሰዋብ/ በማሰብ ሳይጠቀሙ እንዳያመልጥ ማድረግ። የሚያስከትለውን ቅጣት በመፍራትም የጋጢአት አዝማሚያ ባዩ ቁጥር ከሥፍራው መራት። ከእምነቱ መሠረቶች አንዱ ደግሞ ከሞት ተቀስቅሶ በሠሩት ሥራ ዓይነት ተመጣጣኝ ዋጋ የሚሰጥ መሆኑን ማመን ነው። እሳህ /ሱ.ወ/ እንዲህ ብሏል:-

﴿ ولكل درجات مما عملوا، وما ربك بغافل عما يعملون ﴾

الأنعام: 132

« ለሁሉም ከሠሩት ሥራ /የተበላላጡ/ ደረጃዎች አልፏቸው፣ ጌታህም ከሚሠሩት ሁሉ ወገን አይደለም።» ¹³⁸

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቀጥሎ በተመለከተ ሐዲስ ለዚሁ ዓላማ ገፋፍተዋል:-

138 ሌላ- አንድም /6/: 132

(المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف، وفي كل خير أحرص على ما ينفعك واستعن بالله، ولا تعجز، وإن أصابك شئى فلا تقل لو أنى فعلت كان كذا وكذا ولكن قل: قدر الله وما شاء فعل، فإن لو تفتح عمل الشيطان) رواه مسلم

«ጠንካራ አግኝ ከደካማው አግኝ ይበልጥ አላህ ዘንድ በላጭና የተወደደ ነው። በሁሉም ዘንድ ደግ ነገር አለ። ለግጥምም ነገር ጓጉተህ (ተግተህ) ከአላህ ረድኤት ጠይቅ። ደካማ አትሁን። አንድ ችግር ሲደርሰብህ እንዲህ ባደርግ እንደዚያ ቢሆን ናር እንዲህ በሆነ ነበር አትበል። አላህ ወሰነ፣ እርሱ የሻውን ሠራ በል እንጂ። (ቢሆን ናር) የሰይጣንን ሥራ ትከፍታለችና።»¹³⁹

ሰጅሰተኛ:- ሃይማኖቱን ለማረጋገጥና ማዕዘኖቹን ለማጠናከር ማንኛውንም ውድንም ርካቾንም ነገር ሁሉ ለሚሰጥ፣ በዚህ ረገድ ለሚደርሰበት ችግር ግድ የሌለው ጠንካራ ሕዝብ መመሥረት። ይህን አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ إنما المؤمنون الذين آمنوا بالله ورسوله ثم لم يرتابوا وجاهدوا بأموالهم وأنفسهم فى سبيل الله أولئك هم الصادقون ﴾ الحجرات: ١٥

(እውነተኛዎቹ) ምእመናን፣ እነዚያ በአላህና በመልክተኛው ምዕኛት፣ ከዚያም ያልተጠራጠሩት፣ በገንዘቦቻቸውና በነፍሶቻቸውም በአላህ መንገድ የታገሉት ብቻ ናቸው፤ እነዚያ እነሱ እውነተኛቹ ናቸው።»¹⁴⁰

139 ሙስሊም የ ዘንቡት ሐጻስ
140 አል- ሐጽራት /49/፡ 15

በባተኛ:- ገለበጦችንና ህብረተሰቦችን በግሻሻል ምንዳና ከቡሩን ሁሉ በግብዓት በዛረይቱ ትርቢቷ ዓለምና በመጪው ዘለዓለግዊ ሕይወት ለተደላ መብታት። ይህን አስመልክቶ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ብሏል:-

﴿ من عمل صالحا من ذكر أو أنثى وهو مؤمن فلنجزيه حياة طيبة، ولنجزينهم أجرهم بأحسن ما كانوا يعملون ﴾ النحل: ٩٧

« ከወንድ ወይም ከሌት፣ እርሱ አግኝ ገና በጉን የሠራ፣ መልካም ኑርገ በእርገጥ እናናረዋለን፤ ይህሩትም ከነበሩት ነገር በመልካሙ ምንዳቸውን እንመነዳቸዋለን።» 141

እነዚህ እንግዲህ ከእስላማዊ ዓቲዳ ዓላግዎች ከፈሉቹ ሲሆኑ አላህ (ሱ.ወ) ለኛና ለሙስሊሞች በመላ ዓላግዎቹን እውን እንዲያደርገልን እንመኛለን።

141 ለሌ-128 /16/: 98

شرح أصول الإيمان

لفضيلة الشيخ
محمد بن صالح العثيمين

ترجمة
محمد جمال مختار

اللغة الأمهرية (إثيوبيا)

طبع على نفقة إدارة أوقاف
صالح بن عبدالعزيز الراجحي
غفر الله له ولوالديه ولذريته ولجميع المسلمين
www.rajhiawqaf.org